

RIKSDAGENS PROTOKOLL.

1927.

Andra kammaren.

Nr 33.

Onsdagen den 18 maj.

Kl. 7 e. m.

Fortsattes det på förmiddagen började sammanträdet; och leddes förhandlingarna därvid av herr andre vice talmannen.

§ 1.

Herr andre vice talmannen anmälde till fortsatt handläggning andra särskilda utskottets utlåtande, nr 1, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående omorganisation av det högre skolväsendet m. m. jämte i ämnet väckta motioner; och lämnades därvid i fråga om *punkten I. B. a. mom. 4*, enligt förut skedd anteckning, ordet till

*Ang. om-
organisation
av det högre
skolväsendet
m. m.*

Herr **Wagnsson** som yttrade: Herr talman! I det långa anförande — eller jag skulle kanske rättare säga föreläsning — som herr Holmdahl i förmiddags höll här i kammaren, upprepade han ett påstående, som förut varit synligt i pressen. Han ville göra gällande, att arbetstakten i det särskilda utskottet nr 2 varit alltför rask. Kammaren kan emellertid få en illustration till önskvärdheten av att begränsa de långa talen genom den ärade talarens anförande här i dag. Det har i utskottet icke saknats tid för långa tal, och denna tid har på ett synnerligen tålmodsprövande sätt tagits i anspråk. Om utskottets ordförande bestraffat de talande genom att utlysa kvällsplena och om vissa utskottsledamöter på stockholmsbänken eller annorstädes på grund av kommunala uppdrag eller av andra orsaker varit förhindrade att delta i debatterna, ha deras stolar därför icke behövt stå tomma. Det är verkligen orimligt att begära, att utskottet i onödan skulle försinka sitt arbete och därigenom förlänga riksdagssessionen för att tillmötesgå alla extra krav på tid till korridorpolitik. Jag tror också, att bland minoriteten i utskottet, alltså bland herr Holmdahls egna meningsfränder, finnas åtskilliga ledamöter, som äro tacksamma mot herr Rydén, för att han icke medverkat till herr Holmdahls yrkanden om bordläggningar i det oändliga av redan utdebatterade frågor.

Herr Holmdahls anförande föranledde mig att göra ett par ytterligare reflexioner. Det är dock med en viss tvekan jag framställer dem, ty den, som förklarar sig aldrig ha hört något sakligt bemötande av de satsen han fört fram, besitter en så hög grad av självtillräcklighet, att hans skrivelser bättre synas mig höra hemma i Nya Dagligt Allehandas spalter än att föredragas här i kammaren. Den anda, som genomströmmade det hållna anförandet, framgick för övrigt av ett yttrande, som fälldes mera i förbigående men som är ytterligt betecknande för den syn på förevarande problem, som vissa herrar visat sig ha. Herr Holmdahl trodde sig nämligen säga en liten lustighet, då han talade om forna tiders kyrkomöten, som fastslogo trossatserna, dogmerna, först sedan de en längre tid varit omfattade av allmän-

Ang. om-
organisation
av det högre
skolväsendet
m. m.
(Forts.)

heten, medan han däremot beträffande herr Rydén yttrade, att denne ville fastslå sådana trossatsers riktighet, vilka, såsom herr Holmdahl yttrade sig. »bestriddes av dem som reformen berörde». Jag ber att få fästa herrarnas uppmärksamhet på själva ordalagen. För herr Holmdahl är denna fråga en reform, som närmast berör läroverkslärarna. Vi andra, som haft anledning taga ställning till frågan, ha i stället trott, att reformen närmast berörde de svenska barnen, att det var de svenska barnens rätt, som här i första hand skulle tillvaratagas. Det är klart, att med den olika inriktning man har på detta problem blir det i många fall en olika syn, som man anlägger på det-samma, och jag förstår, efter denna i förbigående gjorda bekännelse från herr Holmdahls sida, så innerligt väl den iver han lade i dagen att söka vältta det reformförslag, som kammaren nu har att behandla.

Det var också några andra punkter i herr Holmdahls anförande, som jag nödgas fästa några ögonblicks uppmärksamhet vid. Herr Holmdahl talade om att utskottsmajoriteten i sitt förslag på ett synnerligen schematiskt sätt genomfört linjedelningen vid de högre läroverken, och detta skulle särskilt vara fallet för de platsers vidkommande, där flera parallellavdelningar lades in i de högre läroverken. Visserligen måste herr Holmdahl med en viss tillfredsställelse konstatera, att utskottets ordförande understrukit vad utskottet direkt på sidan 131 utsäger, nämligen att vissa jämkningar skulle kunna göras, som äro önskvärda på grund av lokala förhållanden, ändrat elevantal o. s. v. Men ändå trodde herr Holmdahl sig tolka utskottets utlåtande riktigt, då han förklarade, att genom de nya bestämmelserna skulle man fastlåsa organisationsformen och omöjliggöra för skolöverstyrelsen att åstadkomma sådana jämkningar, som äro nödvändiga, med mindre än att i varje särskilt fall riksdagen och Kungl. Maj:t hördes. Då herr Holmdahl synnerligen utförligt uppehöll sig vid denna punkt, nödgas jag taga upp densamma, men jag skall därvid endast i korthet konstatera, att yttrandet måste bero på en missuppfattning av herr Holmdahl rörande innebörden i utskottsförslaget. Det förekommer nämligen i utskottsutlåtandet intet uttalande, som styrker den av herr Holmdahl framförda uppfattningen att det skulle vara något hinder för skolöverstyrelsen att lägga in extra linjer, där en tillfällig ansvallning av lärjungeantalet finnes vid dessa skolor. Jag har ytterligare dels genom att gå igenom de delar av utskottets utlåtande, som beröra denna sak, och dels genom samtal med personer, som äro synnerligen initierade i frågan, övertygat mig om, att denna herr Holmdahls tolkning är helt uppkonstruerad. Det finns ingenting i utlåtandet, som innebär, att man fråntager överstyrelsen dess rätt att med tillhjälp av extralärare, i den mån riksdagen beviljar anslag, tillfälligtvis sätta in en parallellavdelning på den ena eller andra punkten. Herr Holmdahls kritik var därför ett verkligt hugg i luften.

Det var också en annan synpunkt, som herr Holmdahl något berörde och som jag nödgas fästa någon minuts uppmärksamhet vid. Jag gör detta så mycket hellre, som herr Holmdahl här endast fullföljde den tankegång, som herr Lindskog och jag tror också herr Lindman gav uttryck åt. Herr Lindskog förklarade nämligen, att han häpnade över de siffror, som herr Rydén presenterade beträffande kostnaderna för den av högern förordade reformen, och han förklarade dessa siffror till yttermera visso vittna om en häpnadsväckande fri fantasi hos herr Rydén. Då flera högertalare sedan spunnit på samma tråd, synes det mig önskvärt att något belysa det resonemang, som man från högernsida här fört fram, då det gäller att söka bortförklara vad som faktiskt förekommer i högerns reservation till utskottsutlåtandet.

Jag förstår, att det måste förefinnas en allvarlig iver från högerns sida att bortförklara nämnda siffror; jag hörde strax efter det utskottsordföranden

framlagt dem, att de icke blott vållade särskild oro inom ledningen, den trängre kretsen av högern, utan att man bland lantmännen i kammaren kände sig ängslig inför högerreservationens ekonomiska konsekvenser. Nu skall jag fastslå, att om överhuvud taget högerreservationen innebär något alls, måste den innebära, att kostnaden kan skattas i siffror med den tendens, som herr Rydén här talade om. På sidan 220 i utskottsutlåtandet framhålles nämligen i den av högern avgivna reservationen: »Däremot synes det utskottet uppenbart, att principen lika rätt för flickor som för gossar till likvärdig skolutbildning under lika villkor innebär en förpliktelse för statsmakterna att tillse, att hemmens kostnader för flickornas högre skolutbildning så långt som möjligt nedbringas, i vilken skolform den än meddelas.» Till yttermera visso återfinnes i klämman av reservationen å sidan 248 under stycket c) en begäran om skrivelse till Kungl. Maj:t av innehåll, att Kungl. Maj:t måtte, med aktgivande på de synpunkter utskottet i det föregående i fråga om flickornas undervisning framhållit, efter verkställd ytterligare utredning för riksdagen framlägga förslag i den riktning, som skisserats i utskottets motivering enligt reservanternas förslag.

Nu kan man emellertid möjligtvis söka göra gällande, att det här icke talas om att ifrågavarande terminsavgifter ovillkorligen skola sänkas, så att de bliva lika med terminsavgifterna för pojkarna. Jag skall emellertid nämna, huru man fått fram den beräkning, som ligger till grund för det föredragna materialet. Det förhåller sig så, att terminsavgiften i läroverken på det lägre stadiet för närvarande uppgår till omkring 50 kronor, medan terminsavgiften för flickorna på realskolestadiet i medeltal torde uppgå till 150 kronor. Därest den av högern skisserade tanken skulle realiseras, så att terminsavgifterna bleve lika i de båda fallen, måste man alltså för varje flicka i realskolan ge ett bidrag av 100 kronor för att åstadkomma den ifrågavarande utjämningen. Vill man icke gå så långt utan stannar vid att terminsavgifterna för flickorna bli dubbelt mot terminsavgiften för pojkarna, kommer man i alla fall till en kostnad, som uppgår till halva det belopp, herr Rydén nämnde. Herr Holmdahl, herr Lindskog och även herr Lindman ville göra gällande, att det icke föreläge risk för några som helst merutgifter. Om detta påstående är riktigt, måste det betyda, att högerns reservanter behagat på något underbart sätt skämta med riksdagen, då man begär, att man i skrivelse till Kungl. Maj:t skall gå in och föreslå åtgärder i nämnda riktning, samtidigt som man auktoritativt förklarar, att det ingenting kostar, om man åstadkommer en sådan utjämning.

I de övriga yttranden, som under dagens debatt hållits, har man kunnat finna en generalmönstring av de olika skälen för och emot demokratiseringen av vårt undervisningsväsende. Det är helt naturligt, att det parti, vars politiska amiral herr Lindman är, energiskt avböjt den föreslagna reformen, och därvid tyckas också de lantmän, som tidigare ställt sig tveksamma och helst önskat sitt partis medverkan till samförståndsfred på förevarande område, vara redo att lyssna till kommandoropen från högerns professorer och lektorer, låt vara att de synas besvarade av att denna fråga i huvudstadspressen uppblåsts till orimliga proportioner.

Man hade annars tänkt, att det i politiskt syfte upprivna dammet icke skulle skymma fördelarna för landsbygden av förslaget genomförande, ty att i och med möjligheten till anslutning från den 6-åriga folkskolan vid alla läroverk utom de större städerna en fördel beredes landsbygdens befolkning är omöjligt att bestrida. Barnen få under en längre tid vistas i hemmet. Detta har sin stora betydelse ur uppfostringssynpunkt, något som man på högerhåll inte tycks intressera sig för. Inackorderingen i staden blir kortare och därigenom också billigare.

Ang. om-
organisation
av det högre
skolväsendet
m. m.
(Forts.)

Ang. om-
organisation
av det högre
skolväsendet
m. m.
(Forts.)

Men också städernas ekonomiskt svagare ställda befolkningslager ha en påtaglig fördel av den föreslagna reformen. Reservanternas förklara kategoriskt, att detta påstående saknar grund i verkligheten. Deras uttalande utgör dock endast ett belägg för att de på denna punkt icke stå i kontakt med verkligheten. Detta är ju också helt naturligt, ty de som hållit i pennan då reservationen skrevs äro teoretiker; och grå är som bekant all teori.

Den som däremot genom sin verksamhet konfronterats med livets krav i detta avseende kan avgiva ett annat vittnesbörd. För industriarbetaren är det ofta ett ekonomiskt äventyr, då han skall låta en son eller en dotter få fortsätta med sina studier. Arbetarna önska därför helt naturligt någorlunda visshet om barnens studiebegåvning. Nio- eller tioårsåldern lämnar icke någon tillfredsställande vägledning härvidlag. Att då besluta sig för, huruvida en pojke eller en flicka under sex eller åtta års tid skall sättas in i ett läroverk, är mycket svårt, allra helst som det för dessa befolkningslager i mycket stor utsträckning föreligger ett visst hot om arbetslöshet, som gör, att deras ekonomiska ryggrad ej är så stark, att den tål vid några äventyrligheter. Sedan barnen genomgått folkskolan, ges det däremot betydligt bättre möjligheter att bedöma barnets studieanlag. Erfarenheten giver ock vid handen, att bristen på organisk förbindelse mellan folkskola och läroverk är ett organisatoriskt hinder för många studiebegåvade lärjungar. Försäkringarna om motsatsen äro argument, som icke imponera på någon utom på dem, som fört fram dem. Deras beviskraft är synnerligen ringa. Jag skulle som ett exempel kunna anföra, hurusom i en stad i vårt land, varest man har såväl en kommunal mellanskola som läroverk och varest inga hinder finnas på grund av tillströmningen till läroverken att där taga emot alla de elever, som anmäla sig — nämligen Norrköping — det visat sig, att procentuellt sett icke mindre än sex gånger så många arbetarbarn förekomma i kommunala mellanskolan i jämförelse med läroverket. Detta är alltså ett exempel, som i sin mån bidrager till att belysa, huru oriktig den tankegång är, som man från reservanternas sida här i kammaren velat föra fram.

Herr talman! Det avgörande, som kommer att fattas i denna fråga, är utan tvivel av stor betydelse för undervisningsväsendet i vårt land. Under den förhoppningen, att det beslut, som jag är övertygad om att majoriteten i såväl denna kammare som i medkammaren kommer att ena sig om, skall bli till gagn för det svenska undervisningsväsendet, tillåter jag mig yrka bifall till utskottets hemställan.

Vidare anförde:

Herr Wallerius: Herr talman! Om den svenska bildningen är det denna gång verkliga fråga. Jag kallar den svensk därför, att den har under århundradenas lopp fått en historia, som fyller oss med tacksamhet och uppkallar till ansvar; men också därför, att den har nått en kvalitet, som vunnit rikt erkännande inom främmande länder, och som vi kunna bekräfta med vad vi se inför våra ögon inom olika folkgrupper och inom skilda verksamhetsområden; vi kunna se det t. ex. inom den ämbetsmannakår, som vi äga och om vars insikter och mödor vi väl kunna säga, att de utgöra en livsnerv uti vårt samhällsarbete. På tusen olika vägar utövar denna bildning sitt inflytande.

För att ett sådant allmänt resultat skall kunna vinnas och vidmakthållas, måste undervisningsarbetet vara prägladt av grundlighet, och grundligheten har också varit och är ännu utmärkande för detsamma. Vilka förändringar, som de skiftande tiderna än medföra i organisatoriskt avseende, så måste denna undervisningsarbetets karaktär bibehållas. Det är därigenom som grunden lägges för detta bildningsresultat. Den skall läggas i våra läroverk, och det är med läroverken, som vi nu särskilt ha anledning sysselsätta oss.

Den organisation av läroverken, som utskottet tydligtvis sätter i främsta rummet — ty det är icke så, att det är två typer, som äro *likställda* i fri tävlan, utan den ena är framhävd i förgrunden — innebär eller ställer i utsikt en tvåfaldig inknappning av lärotiden i realskolan. Denna förkortas först och främst till att bli fyraårig, men dessutom och det oaktat skall under denna knappare tid nya obligatoriska ämnen tillkomma. Enligt vad utskottet i huvudsak har anslutit sig till, skola tillkomma slöjd, hushållsgöromål och praktiskt arbete, och det skall »tillmätas icke alltför knapp tid» åt fysisk fostran, idrottsliv och friluftsversamhet, alltsammans ägnat att förminska tiden för de studieämnen, som vi betrakta som de egentliga. Man måste då fråga sig: vad blir då av den ro och den tid, om vilken den kungl. propositionen så sant säger, att den är en oeftergivlig förutsättning för självverksamheten i arbetet, den självverksamhet, som man vill befrämja? Och vad blir det av grundlighet och säkerhet i kunskaperna? Vad blir det för en grund alltså för vidmakthållandet och förkovrandet av det av mig nyss omnämnda bildningsresultatet? Måste icke denna grund bli vikande, vacklande och svag? För min del kan jag icke finna mer än ett svar på sådana frågor.

Om jag sedan går över till, hur det ställer sig för lärjungarna, när de skola vandra fram denna studieväg, som enligt utskottets förslag är tillrättalagd för dem, så måste man i första rummet fästa sig vid, att det icke skall vara någon inträdesexamen i realskolan. Skolkommissionen ville dock ha en sådan inträdesexamen. De sakkunniga ha förklarat den vara behövlig; även den kungl. propositionen ville ha en sådan i begränsad omfattning, och reservanterna tillstyrkte också inträdesexamen med en viss begränsning och under samverkan mellan folkskolans och realskolans lärare. Endast i det fallet skulle enligt utskottets förslag en examen förekomma, att utrymmet vore knappt och tillströmningen alltså för stor. — Inom parentes vill jag då fråga, hur det skall ställa sig, om denna tillströmning, som icke kan på förhand beräknas, befinnes vara för stor, och lärjungarna slupit ifrån folkskolan med sina avgångsbetyg och sedan bli ställda inför nödvändigheten att genomgå en examen? Eller jag tänker mig det fallet, att det finnes 35 platser och det kommer 30 barn från folkskolan och 10 ifrån privatskolorna — de som komma ifrån privatskolorna skulle ju undergå examen — hur skall man då förfara med fördelningen av platserna?

Blir icke enligt utskottets förslag vägen alltför regelmässigt banad fram genom realskolan och gymnasiet? Mellan realskola och gymnasium skall det icke finnas någon examen. Man skall i stället begagna sig av skärpta flyttningsbestämmelser. Det har redan av en talare under förmiddagens debatt påpekats, vilken olämplig anordning detta är, då eleverna komma in utan vidare i första klassen, men kanske när de genomgått den första, måste lämna skolan, därför att de icke bestå provet. Man har vidare också anledning peka på en annan sida av saken: dessa skärpta flyttningsbestämmelser torde i stort sett icke bli vidare effektiva. Det är två faktorer, som inverka för att minska deras effektivitet: dels vilja eleverna nödvändigt så långt möjligt följa huvudmassan av sina kamrater, och dels äro lärarna icke mer än människor. När de senare då ställas inför ett ansvar, som för med sig att avbryta en ung människas studieväg, och då ansvaret i så hög grad ligger på läraren som fallet är vid flyttningar i jämförelse med en mera officiell examen, så har man skäl att räkna med att detta icke blir en effektiv anordning, utan det kommer att gå en ström fram genom skolorna, det kommer att bli en sugning uppåt mot studentexamen, och både gossar och flickor följa denna ström.

Det har också framhållits, hur alltmer eftersträvad studentexamen har blivit; och då måste man ju fråga sig: vad är det för möjligheter som öppna sig för dessa, som ha nått så långt fram? Jag skall då be att få taga kammarens

*Ang. om-
organisation
av det högre
skolväsendet
m. m.
(Forts.)*

Ang. om-
organisation
av det högre
skolväsendet
m. m.

(Forts.)

tid i anspråk för att låta studenterna själva tala om hurudant läget är för dem, som kommit igenom denna examen, och låta siffrorna, som de meddela, få följa med från denna debatt till kammarens protokoll.

På den juridiska banan är tillströmningen alltför stor. Nu är det omkring 1,700 studerande; årligen utexamineras 110 à 150 juris kandidater. Svårigheten är kännbar för nyexaminerade att erhålla anställning. Kansliexamen bereder icke alls de möjligheter, som den gjorde tillföre, utan juris kandidater konkurrerar om platser, till vilka kansliexamen eljest skulle berättiga. Inskränkningar inom statsförvaltningen ha också försämrat utsikterna till befordran, och inom näringslivet har behovet av jurister också förminskats, här måhända mera tillfälligt.

Inom filosofiska fakulteten äro utsikterna mycket olika; för moderna främmande språk de sämsta av alla. Seminarierna ha tilldragit sig många med andra ämneskombinationer, men i samma mån som indragningar vid seminarier-na ske, försvåras här utsikterna.

Inom den medicinska branschen gives det 2,100 legitimerade läkare nu och 1,700 »medicinare». 1900—1916 legitimerades i medeltal cirka 45 läkare per år; 1917—1921 cirka 73; 1922—1925 cirka 120, och för de närmaste fem åren beräknas 140 per år tillkomma, medan avgången årligen utgöres av 40. Således 100 nya läkare per år.

På ingenjörsbanan te sig utsikterna på följande sätt: från tekniska högskolan: stor arbetslöshet. Från ett större antal uppgiftslämnare ha följande siffror inkommit: 1920 utexaminerades 15, därav arbetslösa 33 procent; 1923 utexaminerades 185, därav arbetslösa 41 procent. Från Chalmers: 1920 utexaminerades 78, emigrerade 36 procent, arbetslösa 40 procent; 1921 utexaminerades 73, emigrerade 30 procent och arbetslösa 45 procent samt liknande siffror för de därefter följande åren.

På veterinärbanan är det för närvarande mindre gynnsamma utsikter, i sin mån i sammanhang med indragningar inom militärveterinärkåren; men det finnes utsikt till någon förbättring.

Bland farmaceuterna får man höra, att under senaste åren stor arbetslöshet rått; nyantagning av apotekselever är starkt begränsad.

Från skogshögskolan meddelas om stark arbetslöshet. Antalet från de sex sista kurserna utexaminerade är 202; till extra jägmästare antagna 94; av dessa har flertalet icke arbete hela året.

Handelshögskolan: det är icke lätt att erhålla anställning, begynnelselönen är ganska blygsam, 200 kronor i månaden är ovanligt högt, efterfrågan på kontorsfolk är långt mindre än den faktiska tillgången.

Från Ultuna och Alnarp anmäles ökad svårighet att vinna anställning, ehuru knappa lönevillkor erbjudas.

Jag kan för min del icke finna annat, än att dessa siffror tala ett språk, som det är väl värt att lägga på hjärtat, ett varningens ord, som vi i denna stund behöva höra.

Om jag vidare skulle yttra något om folkskolans bärkraft, vill jag visst icke taga upp hela det problemet, vill ej heller föranleda någon debatt om detsamma, ty det har talats och skrivits så mycket om den saken. Men jag vill peka på en ny instans för bedömandet av denna fråga, som kanske icke tillräckligt har blivit beaktad, och det är de nya fortsättningsskolorna. Vad säga de? Ja, jag vet här från östra Sverige ett exempel på en lärare, som varit ivrig anhängare av den sexåriga grundskolan men numera inför det resultatet ändrat ståndpunkt i denna sak.

Beträffande anknytning mellan folkskolan och realskolan måste jag säga, att det är högst anmärkningsvärt, att den sjukklassiga folkskolan är utesluten, vilken likväl 1919 års undervisningsplan ställde i främsta rummet bland alla

skolformer. Övergången skall enligt utskottets förslag ske genom anknytning till någon av den *sexklassiga* folkskolans huvudformer.

Därnäst några ord om samundervisningen. Jag vill instämma i vad redan förut blivit sagt om den betydande åtskillnad mellan den kungl. propositionen och utskottsförslaget, som består däri, att den kungl. propositionen håller sig vid de ekonomiska synpunkterna, men tillägger, att det är ett långt steg till att förorda samundervisningens generella genomförande. Detta gör däremot utskottet, då det fastslår samundervisningen såsom den allmänna regeln. Gentemot vad i denna sak förut blivit yttrat i dag i det första anförandet i debatten, att där man prövat på samundervisning, omdömet i allmänhet ställt sig gynnsammare om denna undervisningsform, vill jag hänvisa till erfarenheterna från Norge, där man under slutet av 1890-talet införde samundervisning i de flesta högre skolor; där har en motsatt opinion framvuxit, och framstående pedagoger ha förklarat sig anse samskolan olämplig, ty den motsvarar icke den nya tidens krav på differentiering, specialisering och individualisering. Man strävar därför nu efter att få upprätta allt flera högre flickskolor, självständiga flickskolor.

Går jag sedan över till landsbygdens synpunkt, så skall jag även där stanna vid en sak. Vad landsbygdens befolkning beträffar, så synes man alldeles för litet beakta det faktum, att studiehågen hos ungdomen på landet vaknar relativt sent. Det är mycket förklarligt, det kommer sig av miljön, utav den dragning, som landsbygdens arbetsliv har på dem, som kanske sedan många generationer tillbaka ha rottäste uti detta arbetsliv — och det är väl, att så är fallet. När man nu talar om att man skall öppna studievägen för landsbygdens ungdom, så får man inte glömma, att i våra dagar jordbrukarens, för att icke säga modernäringsens kamp för tillvaron behöver icke bara starka armar utan också goda huvud, och för en på deras syften inriktad utbildning ha ju reservanterna också för sin del gått in. Men visst är, att de teoretiska studierna från dessa befolkningslager många gånger hämtat sina bästa alumner. Och så sker nu alltjämt, men studiehågen vaknar sent, vilket gäller icke bara landsbygdens ungdom utan också i allmänhet den arbetande klassens ungdom.

De sakkunniga ha nu framhållit, att de från folkskolan utgångna lärjungar, hos vilka studiehågen vaknat först, då de hunnit till mognare ålder, eller som av olika anledningar icke haft tillfälle att tidigare tillfredsställa sin studiehåg, synas böra bli va föremål för statens understödjande verksamhet. Huvudreservationen har berört denna fråga, och en motion från vårt håll har upptagit den. Jag har här velat understryka vikten av åtgärder i detta syfte.

Härmed är jag också inne på vad jag anser vara en huvudsak vid de förvisso berättigade strävandena att hjälpa de fattiga och mindre bemedlade ungdomarna fram på studiebanan: det är den ekonomiska lättnaden, som dessa unga själva och hemmen behöva. Vi vilja hjälpa fram de studiebegåvade, men vad håtar, mina herrar, organisationsförändringar, om den ekonomiska sidan av saken får stå så tillbaka, såsom hittills varit fallet, under allt tal om rättvisans krav i denna del. Och om studievägen göres betungande för den enskilde genom organisationsanordningar som förlånga studietiden, så motverkas ju detta krav.

De sakkunniga ha utförligt behandlat denna fråga. De ha framkommit med olika förslag, och motionsvis har man tagit upp just vad de ha sagt. Till yrkandet om utredning härom har jag för min del anslutit mig, och det vill jag här under debatten ha tillkännagivet. Jag vill också här begagna tillfället förklara, att bland de olika sätt, som skulle erbjuda sig för uppnäendet av detta syfte, anser jag den väg ligga särdeles nära, som skolöverstyrelsens chef särskilt anbefallt, nämligen utvidgandet av studielånsverksamheten, ehuru det icke är den enda vägen; men den anbefaller sig själv, därför att redan det ofta erbjuder svårighet för dessa mindre bemedlade eller

Ang. om-
organisation
av det högre
skolväsendet
m. m.
(Forts.)

Ang. om-
organisation
av det högre
skolväsendet
m. m.
(Forts.)

fattiga studerande att få ett lån. Lånevägen och studievägen ha av gammalt sammanfallit för många bland dem som tagit sig fram här, också för dem som framgått ur knappa villkor inom den medelklass, om vilken det i ett förut citerat betänkande säges, att därinom »finnas de ur bildningssynpunkt kanske allra värdefullaste tillgångar vårt land äger».

Utskottet har föreslagit att 54 kommunala mellanskolor skola förstatligas. Utskottet har funnit att antalet bör bestämmas till 54. Hur man har räknat sig till detta tal, det är en för de flesta ibland oss fördold matematik; kanske är det litet fysik också med, kanske det finns en fysisk lag som heter den lokalpatriotiska attraktionens lag, och kanske det har funnits en magnetisk pol någonstades »söder om landsvägen». Reservanterna ha till förstatligande föreslagit samma skolor som den kungl. propositionen, men dessutom ha reservanterna föreslagit de sex, som också nämnas i den kungl. propositionen, ehuru de på grund av ekonomiska hänsyn icke lanserades fram i positivt förslag. Men reservanterna ha ansett, att rörande dessa förelåg en verklig utredning, medan däremot beträffande utskottets förslag myndigheterna inte ha blivit hörda och man därför måste ställa sig betänksam, även om man fullständigt delar utskottets uppfattning, att förstatligandet är gagnande och behövt för dessa skolor, för att de skola få en bättre utveckling och det bliva ordnat på bästa sätt för den ungdom, som begagnar dem.

Redan det, att det nu skulle bestämmas en serie av skolor ända fram till 1932 som skola förstatligas, är ägnat att väcka betänkligheter. Åtskilliga av dessa skolor visa ett lägre elevantal höstterminen 1926 än medeltalet, såsom man ser i utskottets förslag. Denna omständighet torde nu icke böra tillmätas ensamt indicerande betydelse. Men nativitetens sjunkande är en omständighet, som vi måste räkna med. Det råder också osäkerhet med avseende å den framtida frekvensen beträffande åtskilliga av dessa skolor därför, att samhällenas utvecklingsmöjligheter och bestånd sammanhånga med ett fåtal industrier, kanske bara någon enda industri. Jag har mig bekant ett fall åtminstone, där man inte har vågat gå in för omfattande åtgärder beträffande den kommunala mellanskolan, därför att man var i ovisshet om den ifrågavarande industriens framtidsutsikter. Det finns också exempel på att vid rikligt ökade arbetstillfällen ungdomen föredragit förvärsarbete framför skolundervisning. Jag menar, att sådana omständigheter äro värda att taga i ganska noggrant beaktande, innan man binder sig genom ett definitivt beslut. Och det torde göra den varsamhet befogad, varmed den kungl. propositionen gått fram, och varmed man också måste säga att reservationen vill gå fram.

När man sedan granskar förteckningen på dessa 54 skolor, så uppkomma på enskilda punkter sådana frågor som denna: Varför har icke Ljusdal fått komma med, som ligger så avskilt för sig och äger, i köpingen och socknen, en folkmängd på 11,262 personer? Varför har icke Hör fått komma med, som icke ligger närmare Hörby än Svedala Anderslöv; och varför ha icke de två städerna Nora och Lindesberg, som icke heller ligga närmare varandra än Svedala och meromnämnda Anderslöv, fått komma med? Jag menar, att reservanterna med rätta hävda, att planen för förstatligandet bör bliva föremål för en utredning genom myndigheternas försorg, och att riksdagen icke på sätt utskottet föreslår skall binda sina händer.

Jag skall nu också be att få yttra några ord om de tio städer, vilka enligt utskottets förslag ha blivit berövade möjligheten att få ha den femåriga realskolan. Det är städerna Norrtälje, Vadstena, Vimmerby, Strömstad, Filipstad, Askersund, Nora, Köping, Arboga och Piteå. Från samtliga dessa skolor föreligga uttalanden, som gå ut på att de måtte få ha den femåriga realskolan. Från ett par av dessa har förut denna hemställan gjorts till utskottet.

Alla de övriga ha givit till känna sitt instämmande i den reservation, som jag har avgivit just till förmån för dessa deras önskemål. Det är bestämda uttalanden, det är varma och livliga yrkanden från dessa städers läroverkskollegier och till en del från skolstyrelser och stadsfullmäktige, varvid man ock får se, att partigränserna ha brustit. Här frågas, varför dessa småstäders ungdom skall *tvingas* att gå den längre studiebanan; så från Piteå, vars samskola rekryteras nästan undantagslöst från folkskolan och i största utsträckning från hantverkar-, småhandlande-, jordbrukar- och arbetarhem. Det kan, heter det, icke anses som en oviktig sak, att ungdomen från Piteå i jämförelse med övriga norrländska stadsbarn skall i konkurrensen ute i livet vara ställd i efterhand genom påtvungen förlängning av studietiden, varvid den fyrklassiga realskolans brister, som omvittnats från mellanskolehall, gör sitt till för att öppna utsikten till en förlängd studietid och en försämrad skola. Och samskolans lärjungeområde är så beskaffat, att den fyraåriga realskola, vartill de blivit dömda i utskottets förslag, icke erbjuder någon fördel. Där är i det stora hela folkskolan icke så anordnad, att den motsvarar anknätningsvillkoren, och det bleve mindre besvär med privatläsning, om anknätning finge ske till folkskolans fjärde klass och realskolan alltså finge vara femårig. — Från Sala framhålles, att om ett behov av anknätning till sexårig folkskola förefinnes, detta tillgodoses av däromkring liggande kommunala mellanskolor, såsom Avesta, Västanfors, Norrbärke och Lindesberg; det synes då icke vara någon mening i att studietiden förlänges med ett år för elever från Sala och angränsande samhällen, som ha lämpliga kommunikationer till Sala. Från Vadstena framhållas liknande synpunkter. Västra Östgötabygdens behov av anslutning till en sexårig bottenskola är rikligen tillgodosett med traktens goda kommunikationer och kommunala mellanskolor i Skenninge, Motala och Mjölby. Vadstena samskola är av gammalt det enda statsläroverket i denna bördiga och tätbefolkade kulturbygd; och det omtalas också, hur staden fick kost på en dyrbar tillbyggnad 1904 för att behålla sitt läroverk, och hur denna byggnad nu skulle vara i avsevärd mån överflödig.

Och härmed kommer jag till det ekonomiska trycket på dessa småstäder; det har förut talats om att de äro små och obetydliga, men om man skall hjälpa de små i samhället, då skall man väl också ha förbarmade med de små samhällena. Det ifrågasatta beslutet skulle som vi veta vålla ett bortskärande av två klasser, och därigenom skulle elevantalet minska med $\frac{1}{3}$ eller med 40 %. Den minskning i terminsavgifter som därigenom vållas blir i hög grad kännbar för dessa skolors ekonomi, och därav skulle den fördel, som ligger i borttagandet av kommunernas bidrag till lärarnas löner, i ej ringa mån uppvägas. Men framför allt skulle folkskolorna tvingas att söka ökat utrymme, städerna skulle tvingas till dyrbara tillbyggnader — i Filipstad skulle kostnaderna härför gå till omkring 150,000, i Strömstad 120,000 kronor o. s. v. — och detta kommer på budgeten med siffror, som jag här också skulle kunna anföra, vilka måste anses såsom betungande just med hänsyn till dessa samhällens ekonomi.

Rimlig synes mig den begäran vara, som också från detta håll har framkommit, nämligen att det måtte beviljas uppskov med frågans avgörande, så att kommunerna och skolstyrelserna finge tillfälle att yttra sig över organisationsförslaget och klargöra, hur de ha det, vilka konsekvenser det har med sig i ekonomiskt och i andra avseenden. Befogad synes mig också den enhälliga framställning från dessa skolor vara, till vilken jag här förut har hänvisat, att de måtte få ha den femåriga realskolan. Om det inte vore så, att utskottet hade principiellt gått in för denna femåriga realskola, så vore läget ju ett annat. Men som det nu är, och då saken ligger så till, att utskottet alltså

*Ang. om-
organisation
av det högre
skolväsendet
m. m.*

(Forts.)

Ang. om-
organisation
av det högre
skolväsendet
m. m.
(Forts.)

har gått in på denna linje, så vågar jag vädja till kammaren att inte låta deras röster, som saken närmast angår och som mest få känna verkningarna av beslutet, förklinga ohörda utan bifalla det yrkande, som jag tillåtit mig göra till förmån för det nu framförda kravet.

Och så till sist: ännu en reservation har anförts av mig, nämligen beträffande kristendomsämnets ställning på gymnasiet. Detta räknas i utskottets motivering icke såsom ett obligatoriskt ämne. Här har förut från en kristendoms lärare framförts ett djupt beklagande av den förändring i detta viktiga ämnes ställning, som således är föreslagen, och jag kan ju för min del endast på det kraftigaste instämma i detta beklagande. Ur den allmänbildningens synpunkt, som utskottet just i detta sammanhang anlägger, måste man väl säga, att det ämnet bör få vara med i sin hittillsvarande ställning. Kunskapen om kristendoms och om religionernas historia måste givet ha sin plats med i denna allmänbildning framgent såsom hittills varit fallet. Men därtill komma de inre livsvärden, som detta ämne har att bjuda de unga under deras utvecklingsår. Det har talats och talas mycket om personlighetens utveckling. Det är med fullaste övertygelse jag anbefaller åt kammaren att stödja denna sak i en tid, då så mycket drager nedåt och så mycket skadar och fördärvar, och att man värnar och slår vakt om det som kan leda, hjälpa och rädda.

Jag ber därför att få yrka bifall till den reservation som jag avgivit i detta ärende, och jag får väl tillfälle att göra samma yrkande, när vi längre fram på föredragningslistan skola gå till omröstning därom.

Under utskottets arbete har jag tidigt varit inne på uppskovs linjen. Jag har inte under den föregående diskussionen kunnat finna något bärande skäl anført mot ett års uppskov. Och på grund av de brister, som jag i det föregående har påpekat och som andra ha framhållit, och de risker som förefinnas i utskottsförslaget, stannar jag för närvarande vid att göra det uttalandet, att ett uppskov med frågans avgörande synes mig vara i hög grad önskvärdt.

I detta yttrande instämde herrar *Björkman, Winkler, Olsson* i Berg, *Olsson* i Broberg, *Ros, Persson* i Falla och *Grapenson*.

Herr Jonsson: Herr andre vice talman! Det stim, som under kvällen har rått i kammaren, tycks vitna om att ledamöterna redan äro trötta på denna debatt och färdiga att votera. Man skulle också gott kunna avstå från ordet, om man inte på grund av erfarenhet visste, att det skulle komma att obehörigt utnyttjas. Man skulle kunna lämna oppositionens talare som ensamma herrar på täppan, om det inte sedan skulle komma att sägas, att för majoriteten gällde det här att bara marschera och inte resonera.

De föregående talarna ha nästan allesammans uti sina inlägg spämt över frågans hela fält. Det förefaller mig, som om man nu skulle kunna inskränka sig i fortsättningen av debatten till begränsade områden. Och jag har begärt ordet för att försöka, så gott jag det kan, undersöka värdet av ett enda argument, men ett som i diskussionen, både utanför och även innanför riksdagen, spelat en ganska stor roll. Och det är det argumentet, att reformen skulle komma att medföra, som man uttryckt sig, en sugning uppåt; den skulle komma att locka fattigt folk in på de lärda banorna, där de sedan icke hade några utkomstmöjligheter.

Men innan jag rör vid den saken, kan jag icke neka mig nöjet att fästa uppmärksamheten på två rätt anmärkningsvärda punkter uti huvudreservationen. När jag läste den, så stannade jag med förvåning inför en mening på sid. 205, där det står att »tyvärr finnes för utskottet ingen möjlighet att pröva det pedagogiska värdet av den i propositionen föreslagna fyraåriga realskolan, då

inga undervisningsplaner framlagts, som kunde ge en föreställning om hur denna skola tänkts utformad i detalj». När jag sedan kom till sid. 215 uti samma reservation, så säga reservanternas där i sin polemik mot invändningen mot den femåriga realskolan, att den invändningen saknar all grund, därför att det finnes detaljerade tim- och kursplaner för en femårig realskola, byggande på folkskolans fjärde klass, och att dessa planer föreligga redan i skolsakkunnigas betänkande. Jag skulle icke ha rört vid den här saken, om icke förut från oppositionens talare hade anmärkts, att det brister uti saklighet på majoritetens sida. Det förefaller mig, som om det här inte heller hade så värst mycket att göra med saklighet. Ty läser man skolsakkunnigas betänkande, finner man att det finnes lika detaljerade tim- och kursplaner utarbetade för den fyraåriga realskolan som för den femåriga. Jag vet inte, om man får söka förklaringen till den motsägelse, som förekommer i reservationen, däri, att uti de skolsakkunnigas betänkande kommer kursplanen för den fyraåriga realskolan efter kursplanen för den femåriga, och som om därför reservanternas, då de läst skolsakkunnigas betänkande, icke hade kommit längre än till kursplanen för den femåriga.

Nu var det då resonemanget om »sugningen uppåt», den som man skulle vilja förhindra. Det säges, att man bör icke locka barn från fattiga hem ut på de lärda banorna, vilket skulle komma att ske med den här skolreformen. Det skulle uppstå ett studentproletariat. Och det har också sagts, att man kommer att läsa arbetarklassen och bondebefolkningen på begåvningar, och det är också något, som man bör undvika. Ja, man borde kanske på arbetarklassens och bondebefolkningens vägnar anmäla sin vördnadsfulla tacksamhet för den där rörande omtanken, om det icke vore på det sättet, att man ganska väl märkte avsikten, om det icke vore så, att bevekelsegrunderna äro ganska uppenbara. Det kan kanske låta något djärvt, när jag säger, att detta resonemang faktiskt bottnar i precis samma känsla, som på ett annat område har framkallat den restriktiva fackföreningspolitik, mot vilken man från högers sida så ofta vänder sig. Det är precis samma åskådning, som ligger till grund för det här resonemanget som för de fackliga restriktionerna. Det är för all del ganska mänskligt, det vill jag icke bestrida, men icke är det någonting att särskilt berömma sig av, som man nu försökt göra från högers sida, när man haft denna omtanke om de fattiga, som icke skola lockas in på några banor, där de icke egentligen höra hemma. Hela sjukan är nog det — det tors jag verkligen säga, även om det skulle väcka mycken förargelse — att man vill icke ha konkurrens, och därför försöker man avstyra en tillströmning, som man befarar. Jag tror emellertid, att det är icke så farligt med den där s. k. »tillströmningen». Jag tror icke den kommer att bli så stor, som man inbillat sig, men däremot kan det kanske vara riktigt, att det blir till en mycken stor del en helt annan ungdom — det blir ungdom från andra grupper till ganska betydande del — som kommer fram till studiebanorna hädanefter, för den händelse reformen nu går igenom. Det kommer att bli en omvärdering i ganska hög grad, och föräldrarnas sociala ställning kommer att få mindre betydelse hädanefter än vad den hittills har haft, när det gällt barnens placering i de högre skolorna.

Men det är också ett annat fel i det där resonemanget, mot vilket jag vänder mig, och det ligger däri, att man, synes det mig, ville sätta likhetstecken mellan *bildning* och *utbildning*. Bildade, det är dessa, som från barnåren utbildats till vissa sysselsättningar. Man lever i den föreställningen, att det är alldeles i sin ordning — det är precis som det skall vara — att barnen ifrån de bättre situerade klasserna tidigt sättas in i specialklasser för att utbilda sig till läkare, till tjänstemän och till vetenskapsmän. På de områdena höra de hemma, och i de kroppsarbetande yrkena, där höra barnen från de kropps-

Ang. om-
organisation
av det högre
skolväsendet
m. m.

(Forts.)

Ang. om-
organisation
av det högre
skolväsendet
m. m.

(Forts.)

arbetande klasserna hemma. Det är den naturliga ordningen, och så skall det vara, och någon förändring däri skall man icke göra. Att man kan skaffa sig en högre skolbildning och så gå till kroppsarbete, ja, om man vågar framställa den tanken, blir man betraktad som en ganska löjlig och kostlig figur. Men, om det nu likväl skulle vara riktigt, att antalet skolbildade kommer att stiga högst väsentligt, vad ligger det väl egentligen för olycka i det förhållandet? Jag föreställer mig, att man lider icke så särskilt mycket av att bära på mycket vetande. Det kan alltid någon gång komma till nytta. Alltid kan den, som har det, någon gång ute i livet få sin chance, så att han kan ha gagn av det, som han lärt sig i skolan. Och varför är det så förfärligt orimligt att tänka sig, att även de, som blivit bildade i högre skolor, kunna få lära sig att helt rätt och slätt taga det arbete, som de kunna få, hur enkelt det än må vara. Nej, sanningen är nog den, att här är det ett bildningsprivilegium, som är i fara att bliva kringskuret, och därav kommer sig nog — jag vill icke säga *hela* oron, men en mycket stor del av den oro, som kommit till synes i pressen och även i riksdagen. Men jag tror, att man med skäl kan säga det, att när den högre skolbildningen upphör att vara ett klassprivilegium i den grad, som den nu är, då kommer det så småningom att ske en omvärdering, och det praktiska arbetets anseende kommer att så småningom stiga i kurs.

Det har här påpekats, att den diskussion, som föregått riksdagens förhandlingar uti detta ärende, har varit särskilt lidelsefull och ovanligt hetsig. Man har, bland annat, talat om, att här skulle det komma att genomföras en kulturell avrustning. Jag undrar, om man icke kunde ha skäl att tillråda dem, som taga munnen så full, att iakttaga litet större försiktighet. Denna uppenbara överdrift i argumenteringen, den kommer ju mycket lätt i en fullkomligt löjlig dager, när en gång i framtiden — det är min förvissning — det kommer att visa sig, att reformen på intet sätt hade de verkningar, som man nu försöker att göra gällande i den omåttliga motagitationen. Det säges nu, att riksdagen är isolerad, att riksdagen — d. v. s. den riksdagsmajoritet, som efter vad jag föreställer mig nu står i begrepp att besluta denna reform — icke känner ställningen utanför riksdagen, att den är isolerad och icke vet vad som rör sig ute bland folket. Man förkunnar högtidligt, åtminstone i den press, som bedriver agitation mot förslaget, att riksdagen är beredd att i strid mot folkmeningen genomföra den här reformen. Ja, var är egentligen »folkmeningen» i det här fallet? Tro verkligen de herrar, som föra det resonemanget, att de tala å hela den stora svenska allmänhetens vägnar? Förhåller det sig icke så, att de sätta likhetstecken mellan folkmening och den mening, som finnes i läroverksläraryrkretsarna och de grupper, som stå dem nära, socialt eller på annat sätt? Tro de icke, att den »folkmening», som de nu tala om, upphör, så snart man kommer utanför dessa tämligen begränsade kretsar? Sävitt man kan döma av vad man känner om stämningen hos den stora massan, kan man säga, att stämningen åtminstone icke är så indignerad, som det har gjorts gällande. Den är för övrigt icke indignerad alls. Man kan kanske säga, att den stora allmänheten är indifferent, därför att den är icke på det klara med att här finns för de breda lagren stora fördelar att vinna. Men stämningen på den andra sidan beror förnämligast därpå, att där känner man med sig, att man här är på färd att förlora ett privilegium, som man icke vill förlora och som man därför med näbbar och klor försvarar. Jag tror emellertid, att vi som nu stå här och tala i strid med den s. k. folkmeningen, vi få försöka att trösta oss så gott vi kunna över denna olyckliga ställning. Och oppositionen, som måhända här, när voteringen ägt rum, kan konstatera, att den har förlorat, får väl försöka att trösta sig med att den svåra stunden återstår för oss alla, som gått i strid

mot »folkmeningen». Vi få väl försöka klara oss, så gott vi kunna, och jag tror, att vi med ganska stort lugn kunna motse den stunden.

Jag ber, herr talman, att i den förevarande punkten få yrka bifall till utskottets förslag.

*Ang. om-
organisation
av det högre
skolväsendet
m. m.*

(Forts.)

Herr **Anderson** i Linköping: Herr andre vice talman! Sedan nu ett stort antal representanter för den sakkunskap, som samlats inom skolutskottet, har haft ordet och framlagt sina synpunkter på olika sidor av det omfattande reformförslag, som här föreligger, så må det vara tillåtet att även framföra några lekmannasynpunkter på denna fråga.

Jag skall då icke ingå på de detaljer, som här i främsta rummet varit föremål för diskussion, ehuru väl det skulle kunna finnas anledning att även beträffande dessa detaljer framföra en del lekmannasynpunkter. Men jag skall utslutande hålla mig till själva inriktningen av det reformförslag, som här föreligger.

Man kan i detta urskilja tendenser på gott och ont. Jag kan erkänna förtjänster i förslaget, såväl i den utformning, det hade i Kungl. Maj:ts proposition, som i den utformning det fått från utskottets sida. Men jag är övertygad om, att verkningarna av denna reform, om den vinner riksdagens bifall, komma att övervägande bli till skada och till skada även för dem, som reformen i första hand vill hjälpa. Förslaget vilar nämligen på en oerhörd över-skattning av den teoretiska utbildningens betydelse för samhället och för individen. Jag vet, att detta kommer att missförstås, enär uttalandet göres av en person, som själv har haft förmånen att tillgodogöra sig den högre teoretiska undervisningens möjligheter. Men det måste sägas. Vad man här föreslår bygger på idén om en fullkomligt drivhusmässig utveckling av de s. k. »studiebegävningarna». Det är rent fantastiskt, att i vår realistiska och verklighetsbetonade tid möta denna orimliga överskattning av studiebegävningarna. Det resoneras här, som om samhället gjorde en förlust, om en normalt begåvad yngling stannade som jordbrukare eller kroppsarbetare i stället för att flyttas in i de s. k. intellektuella yrkena. Detta är enligt min mening förslagets allvarligaste fel. Den uppfattning, man här möter, betraktar bildningen såsom ett självändamål. Jag erkänner, att det är en vacker tanke, som uttalats av den föregående talaren, att man bör bereda största möjliga antal män och kvinnor tillfälle att bli delaktiga av den högre bildningens förmåner, men målet för bildningsarbetet måste väl dock, åtminstone som regel, vara att med kunskapens hjälp vinna en utkomst, en tryggad försörjning. Och hur ställa sig då härutinnan förhållandena? Vilka möjligheter erbjuda sig för dem, som via enhetsskolan marschera upp till realskolexamen eller studentexamen? Ja, därom har varken Kungl. Maj:t eller utskottet aktat nödigt göra någon som helst utredning, och det allvarligaste är, att varken Kungl. Maj:t eller utskottet tyckes anse, att ett sådant problem föreligger. Man vill bereda fri och ohindrad väg för studiebegävningarna upp till den högre undervisningens avslutningsexamen. Men man ägnar ingen tanke åt vad det sedan skall bli av dessa, som ha gått den högre bildningens väg. Jag tillåter mig fråga: kan man verkligen vid genomförandet av en radikal skolreform, sådan som den här föreslagna, undgå att ställa den frågan: vilket behov har samhället av intellektuell arbetskraft och vilka möjligheter stå till buds för den, som passerat genom den högre skolan? Om man icke erkänner, att samhällets behov av intellektuell arbetskraft ytterst måste vara normgivande för skolorganisationens omfattning och inriktning, då är man faktiskt inne på en väg, som kommer att leda till en oerhörd utveckling av skolan, en utveckling praktiskt taget i det oändliga, ty det kommer alltid att uppstå nya element, som klaga över orättvisan i att de blivit utestängda från den högre bildningens förmåner. Det är bäst att först som

Ang. om-
organisation
av det högre
skolväsendet
m. m.
(Forts.)

sist se sanningen i ögonen: vårt land har icke råd att ge hela vårt folk, ja, icke ens alla dem, som kunna räknas till de bättre begåvade, en högre teoretisk utbildning, som avsevärt fördröjer deras inträde i förvärvsarbetet. Herr Jonsson yttrade nyss, att det är icke så farligt med det där: låt de unga människorna få så mycket bildning som möjligt, sedan ha de ju alltid den möjligheten att gå tillbaka till kroppsarbetet, att taga vilket arbete som helst som erbjudes, hur enkelt det än är. Ja, så kan man resonera i riksdagen men så resonera inga föräldrar och så resonera inga studenter eller realskoliter. Det är bara ett konstaterande av ett faktum, detta, att vårt land icke har råd att ge denna högre teoretiska utbildning till den massa, som man nu vill göra delaktig av densamma. Det är ett faktum, som ingen skolreform i världen kan upphäva.

Jag vill icke förbehålla den högre utbildningen åt de ekonomiskt bättre siterade. Jag ber att särskilt få understryka detta. De verkliga studiebegåvningarna, de, som kunna väntas tillföra samhället och den andliga odlingen nya kraftiga impulser av intellektuell företagsamhet och skaparvilja, de skola på allt sätt hjälpas fram. För egen del är jag beredd att i detta avseende medverka till långt gående åtgärder. Men att, som utskottet gör — utskottet går i detta avseende betydligt längre än Kungl. Maj:t — öppna slussarna på vid gavel för alla, som utrustats med normalt läshuvud, samtidigt som man utestänger, hindrar dem, som av en eller annan anledning äro efterblivna men som därför ingalunda behöva vara underlägsna eller sämre utrustade för studier, det är helt enkelt en dårskap! Nu gör man faktiskt realskolan till en stor sugpump, som drar upp till real- och studentexamen en massa av unga män, som långt tidigare skulle kunnat vinna försörjning i olika yrken men som nu få sälja sig till det intellektuella proletariatets växande skara. Det är ingen överdrift, herr Jonsson, att tala om ett sådant intellektuellt proletariat. Det är ingen konstruktion, det är en ganska handgriplig verklighet. Jag kan nämna, att det går icke en vecka, utan att jag mottager förfrågningar från en eller flera unga män, som söka plats inom det yrke, jag företräder. Det är ofta hjärtskärande att nödgas avvisa dessa unga män, som med stora ansträngningar nått upp till studentexamen men nu se sig utestängda från varje möjlighet att vinna försörjning. Jag tror, att de flesta arbetsgivare i de s. k. intellektuella yrkena ha samma erfarenhet. Detta proletariat finnes alltså redan, men dess omfattning kommer att ofantligt ökas genom den skolreform, som här är föreslagen. Förr var ju studentexamen ett fribrev, praktiskt taget, till en anställning. Den student, som för en 15 år sedan icke inom en månad efter studentexamen kunde sitta med en bankplats eller annan anställning med 75 à 100 kronor i månaden, han var icke mycket värd. Men hur är det nu? Jo, det enda studenten vet, det är att han icke kan få anställning i posten. Hans möjligheter äro synnerligen begränsade. Jag skall icke längre taga kammarens uppmärksamhet i anspråk, annars skulle jag ha möjlighet framlägga en ganska intressant statistik, som visar den oerhörda trängsel som råder på dessa banor, på vilken man nu vill locka in en massa av nya aspiranter. Nog hade denna sak förtjänat en undersökning, innan man går till denna reform. Vad hjälper det, att man ger de studiebegåvade tillfälle att komma fram, tillfälle att tävla oavsett förmögenhetsställning, när man icke sedan kan bereda dem försörjningsmöjligheter? Den rättvisa, som man här talar så mycket om, kommer i själva verket i många fall att bli en grym orättvisa. »Landets bästa folkelement komma att föröda varandra i en meningslös konkurrens», skrev för en tid sedan en författare, som ägnat särskild uppmärksamhet åt detta problem. Det är fara värt, att han blir sannspådd. De intellektuella yrkena bereda redan nu i många fall sämre utkomstmöjligheter, sämre inkomstvillkor än kroppsarbetet, och platstillgången är starkt begränsad. Ändå vill man genom ifrågavarande reform öka tillströmningen till dessa redan nu starkt överbefolkade yrken!

Det är från dessa synpunkter, herr andre vice talman, som jag bedömer förslaget såsom ödesdigert. Naturligtvis kommer gent emot detta att sägas, att vad jag nu framhållit är överdrifter och att verkligheten icke alls kommer att besanna sådana farhågor. Den föregående ärade talaren gav också uttryck åt en dylik uppfattning. Ja, det kan ju hända, att förhållandena icke bliva fullt så betänkliga, som vi i närvarande stund befara, men detta beror i så fall icke på att denna reform är bättre än vi här skildrat den, utan därpå, att livet har en underbar förmåga att övervinna verkningarna även av de mest dåraktiga riksdagsbeslut. Det är livets förmåga av självläkning och anpassning, som vi få hoppas på. Det verkligt kulturbärande arbetet på det andliga och materiella området beror dess bättre icke av riksdagens åtgöranden. Livets skapande krafter verka tämligen oberoende av utskottskompromisser och riksdagsbeslut. Men nog kommer denna reform att innebära en hård påfrestning på det svenska samhället — i främsta rummet på dess medelklass, som redan nu i många avseenden är hårt betryckt, men till sina yttersta verkningar på hela samhället, på alla klasser i landet.

Dessa verkningar komma att uppenbara sig icke minst på det ekonomiska området. Den starka utsvällning av skolorganisationen, som man kan skymta bakom föreliggande förslag, kommer att ställa sig synnerligen dyrbar, och den felaktiga inriktningen av hela reformen kommer att direkt innebära »ett försvagande av landets ekonomiska hjälpkällor». Detta sista uttalande är icke mitt eget; det är ett citat från en socialdemokrat i framstående ställning, professor Lundstedt i Uppsala.

Ja, mina herrar, här har antytts — och många ha väl i närvarande stund den känslan — att all diskussion är meningslös, att vi som här vågat uppträda mot utskottets förslag tala i en hopplös sak. Denna tilltro till majoriteten — den majoritet, som vunnits i utskottet och sedan befästats vid partimötena — är ju mycket naturlig, sådana som förhållandena äro i den svenska riksdagen. Den opposition, som rests mot förslaget, avfärdar man överlägset — i likhet med vad den ärade talare, vilken nyss hade ordet, gjorde — såsom utgången från »magisterkretsarna», från elementarlärarhåll, eller ock såsom en »tidningshets», såsom en talare yttrade på förmiddagen. Det är ganska märkligt att höra sådana uttalanden som just detta sista, sådana ringaktande uttalanden om tidningarnas deltagande i diskussionen, från det håll, där man annars är ganska angelägen om att åt sig själv förvärva en god press och från sådana personer, som icke heller försummat att i denna fråga skaffa sig möjligheter att genom pressen låta sina synpunkter och motiv komma till allmänna kännedom. Om man verkligen anser, att all offentlig diskussion i denna sak är värdelös och överflödig, sedan utskottet fattat sitt beslut, borde man själv föregå med gott exempel och iakttaga tystnad. Jag tillåter mig emellertid betvivla, att vederbörande representanter för utskottskompromissen äro så förfärligt säkra på sin sak och så okänsliga för den utomparlamentariska opinionsbildningen, som man här låtit påskina. Visserligen finnas nog de, som på fullt allvar mena, att riksdagen begriper varje sak bättre än någon annan. Men inför den enhälliga fackmannaoipinion, man mött i denna fråga, måste nog flertalet i kamrarna känna tveksamhet.

Därtill kommer en annan sak. Ingen riksdagsman kan undgå att erfara en känsla av olust och beklämning över att föreliggande viktiga fråga skall genomföras under allmän osäkerhet, under en våldsam press och under ovisshet om reformens reella innebörd och verkningar. Jag skulle vilja se, hur många i denna kammare som på fullt allvar kunna förklara, att de utan tvekan rösta för denna reform. Jag tror, att det även inom det socialdemokratiska lägret finnes åtskilliga, som med den största tvekan och mycken ohåga gå till ett avgörande. Kan det under sådana förhållanden vara välbetänkt att nu genom-

Ang. om-
organisation
av det högre
skolväsendet
m. m.
(Forts.)

Ang. om-
organisation
av det högre
skolväsendet
m. m.
(Forts.)

driva ett beslut i trötthetens, vankelmodets och den partipolitiska kompromissens tecken?

Avgörandet ligger hos regeringen. Det svaras visserligen: Avgörandet är klart, därför att partimötena ha fattat sitt beslut. Men i själva verket är läget ännu inom riksdagen så labilt och det råder inom alla partier — även de som på sina partimöten uttalat sin anslutning till förslaget — en sådan oluststämmning inför avgörandet, att ett ord från regeringsbanken skulle vara tillräckligt för att få ett uppskov till stånd, och detta är ju vad all förnuftig opinion i landet önskar. Detta är också vad en av regeringens främsta ledamöter för en vecka sedan uttalade som sin åsikt; han yttrade ju, att den rätta och riktiga utvägen vore att uppskjuta frågan ett år och att sedan upptaga den till förnyad behandling. Kan man från regeringsbänken vänta ett sådant ord? Skall regeringen låta denna debatt sluta som den börjat i ovisshetens tecken? Regeringen har av vad som här förevarit fullgod anledning att lägga sitt ord till förmån för ett uppskov med frågans lösning. Ett sådant uttalande, om det kommer från herr statsministerns sida, skall i vidaste kretsar hälsas som en statsmannamässig handling, skall tagas som ett bevis på att man ännu i vårt offentliga liv tillmäter saksakal något värde och tager hänsyn till andra åsikter än sina egna, att man icke vill driva igenom en sak med partipolitiska maktmedel utan att man vill taga det sunda förnuftet till hjälp och lösa en fråga sådan som denna först när man känner, att man står på fast mark och icke behöver riskera att gå ut i ovisshet och beträda vägar, vilkas bärighet man icke känner. Jag tillåter mig rikta till regeringens härvarande representanter en vördsam vädjan att ännu en gång taga under övervägande, huruvida icke den utomordentligt starka opinion, som här från olika håll i landet — oberoende av partifärg, vågar jag säga — upprets mot ett avgörande nu, förtjänar något avseende. Det är ödesdigert, om den svenska riksdagen isolerar sig från denna opinion. Vi ha nog litet var en känsla av att riksdagen redan nu på många håll betraktas såsom otillgänglig för saksakal, såsom behärskad uteslutande av partipolitiska motiv. Det vore ödesdigert, om denna uppfattning skulle vinna stöd genom ett under nuvarande förhållanden tillkommet beslut i den fråga, som här föreligger. Jag tillåter mig att till regeringen rikta en vördsam vädjan att ännu en gång undersöka möjligheten av ett uppskov, som till ett kommande år kan framföra skolfrågan i ett skick, i vilket större enighet kan vinnas om en lösning.

Herr Sävström: Herr andre vice talman! Herr statsrådet och chefen för ecklesiastikdepartementet har ju, som vi alla känna till, fått åtskilligt påskrivit sedan han framlade den kungl. propositionen, och motståndet har varit starkt, särskilt från läroverksläraryhåll. Nu vädjar den föregående ärade talaren till regeringens ledamöter att i sista hand stiga upp och deklarerera sitt avståndstagande från denna proposition och från utskottets förslag.

För min personliga del vill jag tacka herr statsrådet för att ett förslag i skolfrågan har framkommit nu. Jag har ju tidigare under tre och ett kvarts år deltagit i skolkommissionens långa utredningsarbete, jag har tagit del av de skolsakkunnigas digra betänkande och läst överhuvud allt, som har publicerats för och emot en skolreform. Men jag skulle vilja säga herr ecklesiastikministern, att om också motståndet i dag är starkt och larmet ganska högt, så tror jag ändå, att sedan detta larm en gång har tystnat, så skall erkännanden komma från många håll i vårt land för att detta förslag nu har framlagts. Ty, herr statsråd, det finnes folk i detta land, som ha en annan åsikt än vad som kommit till synes från motståndarehåll i denna kammare.

Jag tror överhuvud, att det för skolfrågans lösning varit bäst som skett, då en frisinnad regering framlagt förslaget, ty förutsättningen för att åstadkomma ett beslut är naturligtvis långt större, om en sådan regering framlägger ett

dylikt förslag, än om en regering ifrån något av ytterlighetspartierna skulle ha framlagt en liknande proposition.

Det finnes emellertid också en annan man, som vi i dag böra framföra vårt tack till, och det är utskottets ordförande, som tack vare den skicklighet han besitter, har haft förmåga att klart och redigt lägga fram saken inom utskottet. Men förutom skicklighet besitter han även klokhet, och han har varit tillräckligt klok för att ge efter på åtskilliga punkter och därigenom kunnat bilda den front, som vi nu kunna konstatera i skolfrågan, en front, som sträcker sig från socialdemokraterna över de frisinnade och till bondeförbundet. Jag erkänner öppet och ärligt, att visst hade det varit fördelaktigt för skolreformens genomförande, om enighet hade kunnat vinnas inom alla partier i stället för att såsom nu högerens representanter få ställa sig på sidan och bli isolerade, förnämt isolerade, höll jag på att säga. Men jag tror å andra sidan, att det icke skulle blivit möjligt att kunna samla alla partier kring ett gemensamt förslag, ty då befarar jag, att det utlåtande, som i dag skulle föreligga till behandling på kamrarnas bord, hade varit så söndertrasat, att det sannerligen skulle blivit mycket svårt att, efter de skilda beslutens fattande i båda kamrarna, sedermera komma fram till ett någorlunda antagligt sammanjämningsförslag; man kan ju förstå, att det då skulle blivit reservationer i det oändliga. Det är ju förfärligt svårt att kunna ena våra åsikter med de åsikter, som från högerhåll ha förts fram i dag, det kan ju var och en inse. Vad åter bondeförbundet beträffar så stod det ju så till vid behandlingen i utskottet, att man på det hållet redan från första dagen visade sig varmt intresserad för att söka åstadkomma en lösning. Det står klart och tydligt för oss, att professor Reuterskiöld som den ledande mannen inom detta utskott från bondeförbundshåll — jag tror att alla utskottets ledamöter skola ge honom sitt erkännande härför — skött sig utmärkt under den tid som gått. Sakligt och lojalt har han tagit allt under omprövning, och det har icke varit några politiska avsikter, som därvid syntas spela in.

Jag har i dag mycket uppmärksamt lyssnat till de tal, som hållits här från högerens representanter liksom jag läst den reservation de avgivit, och jag vill särskilt giva mitt erkännande åt det tal, som herr Holmdahl i Stockholm höll i dag. Om jag undantar själva slutklämmen i hans anförande, så var det ett sakligt och bra tal, som han höll i frågan. Reservanterna återgiva emellertid ett uttalande i lektor Bergmans motion, som återfinnes i reservationen på sidan 197. Där står följande: »Folkskola och läroverk stå båda i samhällets tjänst. De äro icke avsedda att vara olika klassers bildningsanstalter. Den ena är principiellt lika demokratisk som den andra, i det båda stå öppna för alla samhällsklasser.»

Teoretiskt låter detta bra, och teoretiskt är det kanske riktigt, men undersöker man hur det i verkligheten förhåller sig, så finner man, att det ställer sig helt annorlunda. Då äro nämligen portarna stängda för en samhällsklass, under det att de stå öppna för andra.

Går jag till den stad, som är huvudstaden i det län jag representerar, finner jag, att av eleverna vid läroverket därstädes, vilkas antal år 1923 utgjorde 450, voro 375 ifrån staden och 75 från andra orter. Av dessa 75 elever voro 52, eller 9.9 %, från andra platser inom landskapet, men befolkningen inom detta landskap är nära på dubbelt så stor som i staden. Vidare finner jag, att det endast är 3.3 % av eleverna, som äro söner till arbetare och sjömän. 3.3%! Där ser man, när siffrorna läggas fram, hur demokratiskt det i själva verket är! Jag är övertygad om, att om vi gå från landskap till landskap, så skola vi finna, att på jämförbara platser förhållandena äro ungefär desamma. Därför är det ju också klart, att det hos oss skall finnas anspråk på att få en omorganisation av det högre skolväsendet.

Ang. om-
organisation
av det högre
skolväsendet
m. m.

(Forts.)

Nu är detta förslag inte antagligt för en del ledamöter, man kritiserar än den ena punkten och än den andra. Jag kan förstå det, ty vi ha ju olika meningar om, hur det bör ordnas i ena eller andra avseendet. Men var och en förstår, att detta i själva verket är en mycket långt gående kompromiss. Det förslag, som herr eklestiastikministern framlade, var ju redan det en kompromiss. För min personliga del skulle jag helst sett, att man kunnat lägga fram förslaget i enlighet med skolkommissionens förslag med tillägg av de förbättringar, som sedan framkommit i den socialdemokratiska reservationen. Men det var ju klart, att det icke fanns någon möjlighet att få majoritet för ett sådant yrkande. Därför får man nu vara tacksam för att förslaget ändå i det avseendet är så pass bra som det är. Genom det blandade system, som man nu föreslår, har man ju ändå byggt över en stor del av de motsättningar, som funnos hos de två andra partier, vilka varit med om att biträda detta förslag. Man kan emellertid fråga sig: Varför skall samhället ifrån början inrikta somliga barn på den högre skolan, även om de blott äro normalt eller t. o. m. mindre begåvade? Här gäller det att försöka organisera den teoretiska undervisningen. Det är då min uppfattning, att alla, som äro studieintresserade och jag vågar tillägga: begåvade, skola ha utsikter till att kunna gå fram studievägen, oavsett från vilka samhällsklasser de komma, och samhället bör se till, att man kan hjälpa dem, som äro i behov av ekonomisk hjälp. Det blir säkerligen nationalekonomiskt fördelaktigast, om man på detta sätt understöder alla dem, som äro verkligt begåvade, och försöker få fram dem på en rätt plats i livet. Därvidlag frågar jag icke efter, från vilka samhällsklasser de härstamma; huvudsaken är att de ha förutsättningar att komma fram på den bana det gäller.

Jag frågar mig vidare, vad det skall tjäna till, att samhället, såsom tidigare skett, försöker bereda de endast normalt och t. o. m. de mindre begåvade barnen möjlighet att gå studievägen enbart för att de skola avlägga studentexamen. Man måste ju erkänna, att det är den vita mössan, som eftersträvas av många barn och deras föräldrar. Det är den vita mössan, som skiljer den ena parten från den andra; såsom det nu förhåller sig är den i själva verket ett klasstecken. Därför hade det varit lyckligt, om man, såsom det yrkades i den socialdemokratiska motionen, i någon mån kunnat göra om denna studentexamen eller i varje fall göra den mindre tilldragande än nu är händelsen. Huvudsaken är naturligtvis, att samhället försöker att bereda undervisning åt sådana elever, som verkligen sedan komma att bli samhället till nytta.

Emellertid är det även en annan sak, som jag för min del skulle vilja kraftigt understryka. Jag tänker därvid på den skrivelse, som finnes bifogad utskottsutlåtandet och som avser den praktiska undervisningen. Det finns ju ett stort antal barn, som gå i realskola och som avlägga realexamen, såsom det nu kommer att heta, men som icke sedan gå vidare. Det är nu bekant, att för närvarande ha många sådana elever, som avlagt realskolexamen, ganska svårt att få någon sysselsättning. Det är ju klart, att jag icke missunnar någon att få avlägga en dylik examen; jag hade önskat, att vi kommit så långt, att de flesta barn kunde erhålla sådan undervisning, och det kan hända, att samhället en gång når därhän i utveckling, att detta blir möjligt — för närvarande går det naturligtvis icke, mest på grund av ekonomiska skäl. Men när barnen slutat sin skolgång, ha de som sagt många gånger svårt att vinna anställning. Jag har mig nu bekant, att det finns en skola här i Stockholm, som bedriver ungefär liknande undervisning men som lägger upp denna på ett mera praktiskt sätt. Pojkarna få slita ont — det vet jag, därför att jag själv har en pojke som går i den skolan — då man nämligen sammanpressar undervisningen att omfatta på tre år ungefär vad som

inrymtes uti en fyraårig kurs i en kommunal mellanskola. Men sedan visar det sig, att när eleverna sluta sin skolgång, finns det sysselsättning för dem. Man står där redan vid avslutningsexamen och vill ha pojkarna anställda i sina företag. När en skola på detta sätt anpassas för livets verkliga behov, blir följden, att det icke uppstår någon arbetsbrist. Tvärtom kommer arbetsgivaren där, som jag nyss nämnde, redan samma dag avslutningsexamen sker och vill ha eleverna i sin tjänst. Om eleverna sålunda sluta på våren, händer det, att redan före den första september ha alla, som lämnat skolan, fått anställning. Sedan ringer arbetsgivaren på och vill ha nya pojkar eller nya flickor från skolan. Ja, svarar rektorn, ni få vänta tills nästa avslutning sker, så kan jag leverera på nytt. Min mening är, att om vi kunde komma längre på den praktiska utbildningens väg, så skulle det bli möjligt för åtskilliga att redan på ett tidigt stadium vinna anställning och sålunda bli till nytta både för sig själva och sina föräldrar. Den skrivelse, som finnes bifogad utskottsutlåtandet och som avser ett ämne, vilket sedan skulle taga under närmare omprövning i syfte att verkligen en praktisk undervisning skulle komma till stånd för sådana, som icke tänka taga studentexamen, skulle jag alltså särskilt vilja rekommendera till kammarledamöternas eftertanke. Jag tror, att det skulle kunna bli ett gott resultat av en reform i den riktningen.

Sedan skulle jag blott vilja tillägga ett enda ord. När man här samlar sig från motsidan och påyrkar ett års uppskov med hela spörsmålet, måste man verkligen fråga sig, vad ett sådant uppskov i all rimlighets namn skulle tjäna till. Ingen kan väl tro, att vi nästkommande år skulle kommit längre i fråga om möjligheterna att samla oss omkring ett gemensamt förslag än för närvarande är händelsen. Det är klart att jag, som har en viss åsikt i frågan, icke kan förena mig med dem, som ha en rakt motsatt åsikt. Läget skulle säkerligen vid nästkommande riksdag vara precis likadant som nu, och det kanhända bleve icke bättre utan snarare sämre. Därför tror jag, att det är lämpligare att taga förslaget nu, och när det vid beslutets genomförande torde föreligga så pass stor majoritet, som man ändå hoppas skall bliva händelsen, tycker jag, att det ur alla synpunkter är fördelaktigast att nu få ett slut på den långvariga striden på detta område. Detta mår samhället bättre av, och jag tror, att även de tjänstemän — jag menar läroverks- och andra lärare, som i första hand beröras av beslutet — skola finna detsamma. Jag anser, att det är bäst för bägge parterna, att ett beslut nu fattas och att frågan löses vid denna riksdag. Jag ber därför, herr talman, att få yrka bifall till den nu föredragna punkten.

Med herr Sävström förenade sig herr *Pettersson* i Köping.

Herr Henrikson: Herr talman, mina damer och herrar! Mycket har talats och skrivits i denna fråga, och man får inte förvåna sig över att den väckt uppmärksamhet både här och i landsorten, då den är av så genomgripande betydelse och kan komma att beröra generationer framåt.

Dessutom står man frågande beträffande kostnaderna. Här föreligger särskilt beträffande landsbygdens skolor ingen som helst kostnadsberäkning.

När jag haft att taga ställning till denna fråga har jag särskilt av dessa skäl ställt mig på reservanternas sida.

Det har framhållits, att man med en sexårig bottenkola skulle bereda landsbygdens barn fördelar därigenom, att de skulle lättare komma över till läroverken för att fortsätta på den lärda banan. Ja, häri ligger ju en viss sanning, men det har också sin avigsida. Det kan väl ifrågasättas, om det är så stor fördel att alltför många gå den lärda banan.

Jag inser alltför väl, vilken styrka, som ligger i en god skolunderbyggnad,

Ang. om-
organisation
av det högre
skolväsendet
m. m.
(Forts.)

och jag som mången annan har nog känt en brist härav, när man kommit ut i levande livet. Men tyvärr är det många studenter, ingenjörer etc., som nu gå utan arbete. Det har blivit för många på det området. Det har blivit överproduktion.

I ett fall är jag emellertid enig med utskottet, och det är, när det framhåller folkhögskolans betydelse för landsbygdens ungdom. Jag tror nämligen, att denna skola är en mycket lämplig påbyggnad på folkskolan. Dit kommer landsbygdens ungdom och får en god undervisning i såväl allmänna värv som i jordbrukets skötsel, och de komma tillbaka till hemmet efter inhämtade kunskaper med vidgade vyer och taga gladeligen itu med jordbruksarbetet.

Jag håller före, att dessa folkhög- och lantmannaskolor böra mera stödjas och uppmuntras, inte minst genom stipendier och friplatser.

Vi reservanter hava inte gått på rent avslag, utan begära endast ett uppskov på ett år med frågans avgörande. Det finnes en hel del vägande skäl, som tala för en sådan åtgärd.

Ingen utredning om kostnaderna för denna nya organisation har presterats, och dock har man anledning antaga, att kostnaderna bliva högst betydande. Då folkskolan i ökad utsträckning skall göras till bottenkola, räcker det inte med att reformera läroverken. Givetvis måste man ägna lika stor uppmärksamhet åt bottenkolan. Det gäller att flytta över en å två klasser från läroverken till folkskolan. Således kommer det inte endast att öka antalet lärarkrafter, utan man får även se till, att lokaler, undervisningsmateriel o. s. v. anpassas efter det större lärjungeantalet. Några kostnadsberäkningar i detta fall förefinnas inte.

Under de senaste åren har det moderniserats och byggts ofantligt många skolhusbyggnader, och ekonomien har inom många kommuner varit till ytterlighet ansträngd. Skulle nu detta förslag gå igenom, bliver det ytterligare krav på nya skolbyggen, och jag är rädd, att detta kommer att överstiga många kommuners ekonomiska förmåga.

Beträffande de kommunala mellanskolorna har regeringen föreslagit, att sju av dem skola förstatligas. Reservanterna ha gått in för tretton. Utskottet har som bekant gått längre och föreslagit inte mindre än 54. Vi ha ingenting haft emot, att staten övertager dessa skolor, och vi ha hemställt till regeringen om närmare utredning till nästa år i denna fråga. Vi hava ansett, att även här bör framläggas en fullständig kostnadsberäkning.

Jag skall inte ingå i närmare detaljer, då mina medreservanter så grundligt gjort detta. Jag tror emellertid klokheten bjuder, att vi här gå fram varsamt och inte besluta en så genomgripande förändring utan att fullständiga kostnadsberäkningar föreligga. Man får heller inte förbise den allmänna opinion, som uttalats från skilda delar av landet. Man bör inte driva fram en lag, när man har en sådan allmän opinion emot sig. Det har heller inte saknats röster från regeringen, att man inte bör förhasta sig.

Som frågan nu ligger till, beder jag att få yrka avslag på utskottets förslag och bifall till den vid betänkandet fogade reservationen.

Herr **Gardell** i Stenstu: Herr andre vice talman, mina damer och herrar! Då man följt behandlingen av den kungl. propositionen i skolfrågan, har man ej kunnat undgå att märka en påtaglig iver att till varje pris få denna fråga med dess många och komplicerade spörsmål löst redan i år. Varpå denna brådska beror, har man svårt att fatta, men kanske är det ej meningen, att vanliga dödliga skola fatta orsaken därtill. Ecklesiastikministern tycks i varje fall ej vara orsak till denna brådska, ty han förklarade vid ett offentligt möte, att han ej skulle bli förvånad, om en så svår fråga ej utan vidare

accepterades av riksdagen, ja ej ens, om man ej nådde något positivt beslut detta år.

En av huvudorsakerna till propositionens framläggande och väl också till nödvändigheten av dess snara antagande torde vara den sociala rättfärdighets-synpunkten. Det är omtanken om de fattiga, begåvade barnen, vilkas studiemöjligheter man vill underlätta genom införande av den 6-åriga bottenskolan. Det är då särskilt arbetarnas och böndernas barn, som legat propositionens författare varmt om hjärtat. Såsom representant för landsbygden borde jag ju glädjas åt detta, men vid närmare eftertanke har jag blivit allt mer och mer betänksam, och orsaken därtill skall jag så gott jag förmår söka visa för kammarens ärade ledamöter.

Fördelen för landsbygdens barn skulle vara, att de finge kvarstanna längre i sina hem, innan de skickades till städernas skolor, och därigenom skulle den dyra vistelsen i staden förkortas. Ja, det vore ju en vinst, och den har tydligen gjort ett djupt intryck på de landsbygdsrepresentanter, som med glatt hjärta anslutit sig till det föreliggande utskottsförslaget. Men där finnes en mörk punkt. Fördelen komme ej att stå öppen för hela Sveriges landsbygd. Statsrådet påpekar visserligen, att skolformerna förbättrats mycket de sista åren, men han måste dock medge, att något över 130,000 barn, d. v. s. $\frac{1}{4}$ av landsbygdens barn, ännu gå i skolor, som äro s. k. undantagsformer, och dessa barn kunna ej komma in i realskolan utan privatundervisning och inträdesprövningar. Det är ofta skolor, som ligga i avlägsna, fattiga trakter, vilkas invånare ha en glädjefattig och hård tillvaro. Ja, men dem kunna vi inte hjälpa, invänder man. Det går inte att avhjälpa alla svårigheter. Nåväl, men då borde man ej tala så högröstat om rättfärdighetskravet. Det kan inte innebära rättfärdighet, att de, som bo i eller i närheten av ett kulturcentrum och åtnjuta fördelarna därav, skulle få ännu flera fördelar, under det folket ute i de avlägsna bygderna skola bli utan. Och vad skall folket där tänka om sina representanter i riksdagen, om de gå med på ett så beskaffat skolförslag!

Men det är ock en annan sak, som gör mig betänksam. Skolorna i de små landskommunerna kunna ej i stort sett meddela så god undervisning som städernas skolor, där de bästa lärarekrafterna komma att finnas. Det är min bestämda övertygelse, att landsbygdens barn bli underlägsna städernas i fråga om begynnelsekunskaper, i all synnerhet om inträdesprövningarna borttagas. Våra barn äro ofta senare utvecklade än städernas, och skola de dessutom bli underlägsna i kunskaper från begynnelsen, vad blir det då av jämlikheten och fördelen för landsbygden? Man kan ju invända, att landsbygdens barn kunna förbättra sina kunskaper genom privatundervisning. Ja, men det kunna de redan med den nuvarande skolorganisationen. Det finns ingenting, som hindrar, att de redan nu gå kvar i folkskolan, ta privatlektioner och sedan söka in i en högre klass i läroverken och på så sätt vinna precis det samma som genom den föreslagna skolorganisationen. Ty, märk väl, folkskolan skulle förbli sådan den redan är. Den får man inte ändra. Ergo kunna inte barnen få lära något nytt i denna skola. Å andra sidan tycks man hålla styvt på att ej kunskapsmättet i den högre skolan får bli mindre än i den nuvarande, varför resultatet av indragningen av ett par läroverksklasser ej torde bli annat, än att barnen på betydligt kortare tid måste lära sig ungefär samma pensum, som de nu få lära sig på längre tid. — Man klagat redan nu över att barnen få taga privatlektioner för att kunna följa med. Tror man då verkligen, att de skulle slippa detta i den nya realskolan! Förstår man ej, att om man undantager de utomordentliga begåvningarna, det stora flertalet och särskilt landsbygdens barn i än större utsträckning måste taga privatlektioner, nota bene om det ligger något allvar i att kunskapsnivån ej får sänkas? Nej, skall man bringa någon verklig hjälp åt landsbygdens barn,

*Ang. om-
organisation
av det högre
skolväsendet
m. m.
(Forts.)*

Ang. om-
organisation
av det högre
skolväsendet
m. m.

(Forts.)

så att de ej bli sämre ställda än städernas, då måste man tillgripa andra åtgärder än skolorganisatoriska. Ekonomisk hjälp är det enda, som kan bli verklig hjälp för landsbygdens barn. Men vem vill väl och kan gå in för en sådan i den omfattning, som skulle krävas för att den skulle bli effektiv?

Det har skrivits och talats så vackert om den nya realskolan och det nya gymnasiet. Man skall tillämpa nya bättre arbetsmetoder, och vinsten skall bli så påtaglig. Man skall undgå pluggläsning, och man skall i stället införa något, som kallas arbetsskola. Undervisningen skall förädla och fördjupa lärjungarnas karaktärsegenskaper. Kritiken har sagt, att detta ingenting annat är än tomma ord. Och nog synes det egendomligt, att man skall kunna göra allt detta bättre än nu, samtidigt som man förkortar studietiden vid läroverket. Men jag skall inte fälla något hårt omdöme därom utan först vänta och se, hur försöket utfaller. Det är lyckligtvis så, att man inte ostraffat kan bryta mot naturens och förnuftets lagar.

Det föreliggande skolförslaget har emellertid även en annan sida. Då man som jag älskar landsbygdens folk, och förstär, vilken vital betydelse det har för vårt land att äga en intelligent och duglig bondeklass, kan man ej vara med om något, som skulle kunna bidra till att ytterligare försvaga denna. Alltsedan mitten av 1800-talet ha många av landsbygdens intelligentaste barn dragits från landet in till städerna. Nu utgöra dessa en betydande del av den duktigaste medelklassen därstädes. Det är farligt att låta det fortgå på detta sätt; Sveriges landsbygd behöver sina begåvade söner och döttrar. Där kunna dessa vara till större nytta, än om de gå den s. k. lärda vägen och bidra till att öka den redan förut stora trängseln på detta område.

Alltnog, jag menar, att det varit en olycka för landsbygden, att så många av våra dugligaste barn hamnat i städerna. Därför skola ej Sveriges bönder understödja ett skolförslag, som kan komma att ytterligare påskynda en dylik utveckling. Ja, men lärdom skadar väl ej! Nej, inte i och för sig. Men den kunskap lantbarnen få i städerna är ensidigt teoretiskt inriktad. Ju längre de gå i dessa skolor, desto svårare blir det för dem att bli dugliga, praktiska jordbrukare. Och äro de en gång vana vid städernas liv, blir det ofta omöjligt för dem att återgå till det hårdare lantlivet.

Låt oss i stället arbeta på att förbättra undervisningen i folkskolorna på landet, så att barnen där lära sig behärska sitt modersmål, lära sig läsa obehindrat och förstå, vad de läsa. Och låt oss förbättra folkhögskolorna, som ligga på landet och som borde få bli landsbygdens skolor par préférence. Dessa reformer skulle vara till verklig nytta för landsbygdens barn, för de barn, som skola förbli vid sina fäders yrke och ej blott för dem, som skola vända detta ryggen.

För min del håller jag dessutom före, att det ej behöver vara till någon skada, om en begåvad yngling ägnar sig åt jordbruk eller annat praktiskt arbete. Är han ej alltför ensidigt lagd, klarar han sig i de flesta fall gott. Det är långt ifrån säkert att han bleve landet till större gagn, om han ginge den s. k. lärda vägen. Ej heller är det så säkert, att det alltid är lyckligare för individen att komma in i ett nytt och för honom främmande samhällslager. — Vad jag nu sagt gäller naturligtvis ej om de geniala begåvningarna. De böra naturligtvis få utveckla sig i den riktning deras anlag visa. Men de ha redan nu möjlighet därtill. En genialisk begåvning kan knappast undgå att upptäckas och göra sig gällande i våra dagar. För övrigt finns det väl få länder i världen, där den personliga dugligheten så kan göra sig gällande som just i Sverige. Den där klasskillnaden, som man talar så mycket om, är inte den i själva verket bra litet utpräglad hos oss? Man talar om att den 6-åriga bottenskolan alltmör håller på att vinna terräng i världen. Men även om detta verkligen vore sant, är det därför säkert, att den skulle passa hos oss? Vårt

glest befolkade land kan väl inte utan vidare använda skolformer, som passa länder med sammanträngd befolkning. Vi måste ha många små, fattiga skolor, som ej passa som underlag för högre skolor. Och så en annan sak. Många av de länder, med vilka vi jämföra oss, ha ett stort kulturspråk, varigenom de utan vidare kunna tillgodogöra sig världslitteraturens skatter. Men de flesta av dessa kunna ej utges på svenska på grund av en dylik upplagas litenhet. Därför måste vi lära åtminstone ett kulturspråk ordentligt. Förstår man då inte, att vi av denna anledning behöva längre tid för språkstudier än dessa länder?

Och så till sist något om den ekonomiska sidan av det föreliggande utskottsutlåtandet. När man vet, hur känsliga våra landsbygdsrepresentanter bruka vara för de s. k. ekonomiska konsekvenserna, undrar man verkligen, vad det blivit av deras sunda bondförstånd i detta fall. Man tröstar sig väl med att de nu framlagda kostnaderna ej äro så stora. Men hurudana skola dessa bliva i framtiden, i synnerhet om utskottsutlåtandets många skrivelseförslag bli genomförda? På den frågan kan ingen svara tillfredsställande, ty man saknar tillförlitliga beräkningar därom. Att dessa kostnader emellertid komma att bli mera vittgående, än någon av oss kan ana, är alldeles säkert. — Att inte detta är onödiga farhågor bestyrkes bland annat därav, att t. o. m. hans excellens utrikesministern medgivit, att man ej nu kan överblicka de ekonomiska följderna av utskottsförslaget och att det av denna anledning varit lyckligast, om avgörandet kunnat uppskjutas, tills detta vore möjligt.

Detta är några av de synpunkter, som göra, att jag ej kan ansluta mig till det föreliggande utskottsutlåtandet. Nu kommer man väl att säga, att jag överdrivit, att det inte är så farligt etc. Ja, detta är ju lätt att säga, men ej lika lätt att bevisa. Försiktigheten brukar vara en dygd och är det även i detta fall. Något verkligt behov att forcera frågan finnes absolut inte, men däremot kan ett förhastat antagande av det föreliggande utskottsutlåtandet få många betänkliga följder. Men vad vill man då vinna, säger man, med ett uppskov? Det här är den bästa lösning, man kan få under nuvarande politiska förhållanden. Ett uppskov kan kanske skada saken. Särskilt från bondeförbundshåll får man höra detta. Men är det inte litet underligt detta tal? Borde då inte ett uppskov med t. ex. kommunalskattefrågan vara minst lika farligt? Så tycks emellertid ej vara fallet. Jag tycker emellertid, att förhållandena äro ganska analoga. Dock finnes det en avgjord skillnad till förmån för ett uppskjutande av beslutet i skolfrågan. Jag menar den sällsynt omfattande oppositionen ute i landet mot det föreliggande utskottsutlåtandet. »Den kommer emellertid från sakkunskapen, och dess omdöme är förvillat av kärsynpunkter.» Ja, man har inte stor respekt för sakkunskapen i våra dagar. Men är det manne inte förmätet av politikens män att lita så ofantligt mycket mer till sin egen omdömesförmåga? Kan den då aldrig lida av den mänskliga ofullkomligheten! — Nej, låtom oss vara uppriktiga. Ett uppskjutande av skolfrågans lösning till ett annat år kan medföra, att denna blir annorlunda och bättre än om den sker redan i år. I synnerhet om var och en efter bästa förmåga söker bidra därtill. Det är våra egna barn det gäller och deras framtid. Kan inte detta få oss att övervinna trångsynta partisynpunkter och annat dylikt, som står hindrande i vägen? Man vill ju, att den nya skolreformen skall utjämna motsättningen mellan klasserna. Tro herrarna verkligen, att det föreliggande utskottsutlåtandet skall göra detta!

Som jag dessutom ej helt kan ansluta mig till den av herr Dahl m. fl. afgivna reservationen, skall jag, herr andre vice talman, be att få yrka avslag på såväl andra särskilda utskottets utlåtande nr 1 som den nämnda reservationen samt hemställa, att riksdagen må i skrivelse till Kungl. Maj:t anhålla om framläggande av nytt förslag till nästkommande års riksdag.

*Ang. om-
organisation
av det högre
skolväsendet
m. m.
(Forts.)*

Ang. om-
organisation
av det högre
skolväsendet
m. m.

(Forts.)

Fröken Wellin: Herr andre vice talman! Skolan eller med andra ord utbildningsanstalter av olika slag, högre och lägre, skall vara en hela folkets egendom, tillgänglig för alla som förmå tillgodogöra sig undervisningen. Jag tror, att jag vågar säga, att det är en princip, som gillas och omfattas av alla. Det är en princip med historisk hävd i fråga om männen inom vårt land och väl även numera en princip godtagen också i fråga om kvinnorna. Att principen icke regelrätt kunnat praktiskt tillämpas i det levande livet, beror inte på skolornas eller på skolväsendets organisation utan på andra skäl, lokala, individuella och först och främst naturligtvis på ekonomiska skäl. Bevis för sanningen härav lämna, det måste jag säga, de många fall, då barn från obemedlade hem genomgått högre skolor. Jag vill också se ett bevis för sanningen härav i det stora antal frielever, som funnits och finnas i de privata läroverken. Skolorna som sådana draga inga klasslinjer, men jag skall gärna medge, att systemet med frielever kan vara svårt för många och därtill icke verkar tilltalande. Alltså, skolorna som sådana hava varit en hela folkets egendom och varit öppna för barn från alla samhällsklasser. Jag måste säga, att härvidlag finns således ingen motstridig uppfattning för demokratien att bekämpa. En reform efter demokratiska krav möter därför från skolornas sida intet principiellt motstånd och motarbetas ej — så vitt kravet på reformer ej inverkar skadligt på skolornas verksamhet — på deras arbetsresultat, därest detsamma verkligen tillvaratager barnens intressen.

Med denna uppfattning som utgångspunkt förefaller det lekmannen, som om motsättningarna vid denna nationellt och kulturellt så ingripande och viktiga frågas lösning inte skulle behöva vara så oöverkomliga eller uppfattningarna så motstridiga. Och dock, hur ligger skolfrågan? En icke alltför impo-
rante majoritet i riksdagen — herr Sävström sade visserligen, att det var en ganska stor majoritet — står beredd att föra i hamn ett förslag, som mot sig har en mycket kompakt opinion ute i landet, så gott som samtliga auktoriteter inom högre bildningsgrenar och en liten del av representanterna för folkskolan. Så ligger skolfrågan i det ögonblick den skall lösas för en till synes avsevärd framtid. Att så är fallet varslar ej gott för den kommande verksamheten, trots de stora förhoppningar som från vissa håll här ha uttalats om motsatsen. Inför denna beklämnande situation undrar man, om det inte skulle vara möjligt att med god vilja från alla håll renodla frågan från de på densamma ogynnsamt inverkanse faktorer, som skapa detta ur alla synpunkter icke önskvärda läge. Personligen är jag övertygad om, att alla de, som handhaft ärendet fram till utskottsförslaget och som stå bakom utlåtandet, äro besjälade av ett varmt intresse för ungdomens skolutbildning och uppfostran. Men de ha slagit in på en förutbestämd väg och kunna ej vika från denna. De ha en orubblig tillit till det riktiga och berättigade i den egna uppfattningen och en bergfast tilltro till den *nuvarande 6-åriga folkskolans absoluta lämplighet som botten-skola*. Det är detta utgångsläge, som gör diskussionerna så hopplösa och så litet givande. Ingen makt kan rubba cirklarna, och för min ringa del tror jag därför, att inte heller den mycket omtalade kompromissen har förmått att göra detta. På sin höjd har därigenom dragits en ny cirkel utanför de redan befintliga till skydd för desamma — om till fromma för saken får väl framtiden döma om.

Efter dessa allmänna reflexioner skall jag för att icke onödigtvis förlänga debatten inskränka mig till att tala om kapitel IV i utlåtandet, vilket behandlar flickornas undervisning. Med tillfredsställelse och erkännande måste vi kvinnor notera uttalandet av såväl departementschefen som utskottet, »att kvinnlig ungdom bör erhålla samma utbildningsmöjligheter under lika ekonomiska villkor som den manliga, i den mån behov härav föreligger». Härmed avses att undanröja en gammal olikhet, för att icke säga orättvisa. Kan den-

na princip tillämpas under hänsynstagande till dem, som på enskild väg medelst de privata flickläroverken hittills fullgjort en samhällelig, gagnande verksamhet och neutraliserat verkningarna av samhällets underlåtenhet på detta speciella område, är allt väl. Staten fullgör sin plikt mot den kvinnliga ungdomen och avbetalar en skuld till flickläroverken.

Från en anspråkslös början ha flickskolorna under årtiondenas gång genom plikttroget och hängivet arbete, ofta — även trots statsunderstöd — under trycket av ekonomiska besvärligheter utvecklats till högt stående, för sin uppgift väl avpassade läroverk. Från de mest auktoritativa håll ha erkännanden här om givits. Med så mycket större vemod måste därför konstateras, att man nu står i beredskap att om ej direkt utplåna dem så dock sätta dem på avskrivning. En skoltyp, som vunnit allmänt förtroende och erkännande samt väl fyllt sin uppgift, skjutes åt sidan, och utvecklingen föres med stora steg in på andra banor. Enligt det föreliggande förslaget hänvisas flickorna i stor utsträckning till gossläroverk, till samskolor och realskolor. Statliga flickläroverk, att börja med 4 stycken, skola upprättas, och förslag föreligger om utredning rörande en ny skoltyp, den kommunala flickskolan. Det är att hoppas, att dessa senare skoltyper skola upptaga och bevara de bästa traditioner och erfarenheter inom den privata flickskolan. En följd av dessa reformer blir emellertid förr eller senare de gamla beprövade flickläroverkens undergång. Redan i det föreliggande utlåtandet äro icke mindre än 11 stycken ställda utan statsunderstöd, nämligen flickskolorna i Enköping, Strängnäs, Eksjö, Oskarshamn, Västervik, Karlshamn, Mariestad, Lidköping, Skövde, Arvika och Hudiksvall; beträffande tvenne uttalas tvekan huruvida statsunderstöd borde utgå, nämligen skolorna i Varberg och Söderhamn; de övriga få tillsviðare kvarstå i sin förutvarande ställning, d. v. s. så länge de kunna motstå trycket av en ojämn ekonomisk konkurrens med stat och kommun. Det är med deltagande man tänker på, hur arbetsglädjen och frimodigheten måste hämmas inför en successivt skymtande avfolkning inom skolorna och en ständig ovisshet om framtida existensmöjligheter. Inget vet, hur länge statsunderstödet kan få påräknas. Ett hårt och oförtjänt öde, framkallat, såvitt jag förstår, därav att de privata skolorna varit svårtillgängliga för fattiga elever på grund av sina relativt höga terminsavgifter. Denna nackdel skulle nu avskaffas genom ovan angivna åtgärder, vilka helt enkelt innebära att kasta ut barnet med badvattnet. En lämplig och god skolform bör inte av dylikt skäl undanträngas, utan den hade i stället bort utvidgas för att kunna stå så många som möjligt till tjänst. Utskottets ärade ordförande, herr Rydén, meddelade i sitt anförande på förmiddagen, att det förelåg avsikt, att en del av de privata flickläroverken skulle kunna förändras till kommunala flickskolor. Jag får säga, att det var med tillfredsställelse och glädje som jag hörde detta meddelande. Det förekommer, såvitt jag kunnat finna, icke något uttalande därom i utskottsutlåtandet. Om det finnes där, har det undgått mig. Ingen lär emellertid kunna jäva det påståendet, att flickläroverken visat sig väl lämpade för sin uppgift att förse flickorna med det mått av kunskaper och den bildningsart, som livet kräver av de unga kvinnorna på en mängd speciellt kvinnliga arbetsområden. Arbetet inom denna skoltyp har också upplagts särskilt med tanke på flickornas förutsättningar i olika avseenden och på deras egenart. Möjligt är, att många flickor fullt ut i samma grad som flertalet gossar förmå anpassa sig efter gosskoletypen och kunna klara både en 4-årig realskola och ett 3-årigt gymnasium, men som regel får nog räknas med en viss artskillnad i ett flertal hänseenden mellan flickor och gossar, en skillnad som även pedagogiskt icke utan vidare bör förbises.

Vore det så, att samhället och den kvinnliga ungdomen gagnades av en reform, som går de privata läroverken emot, hade intet varit att invända emot

*Ang. om-
organisation
av det högre
skolväsendet
m. m.*

(Forts)

Ang. om-
organisation
av det högre
skolväsendet
m. m.
(Forts.)

förslaget. Emellertid har ingen bevisat, att de resultat, man syftat till med omläggningen, bl. a. t. ex. de fattiga barnens tillträde till skolorna, en säkrare ställning för lärarinnorna, icke med det allmännas stöd skulle ha kunnat nås genom andra medel och på ett mjukare sätt. Utan att vilja dela upp arbetstillfällena i manliga och kvinnliga måste jag dock framhålla det för samhället önskvärda uti, att konkurrensen om möjligheterna till arbetsanställning ej onödigtvis skärpes mellan flickor och gossar, män och kvinnor. Möjligheter och tillfällen för flickorna till högre skol- och universitetsbildning under samma villkor som för gossarna böra därför ej likställas med ett automatiskt framförande av flickor i större antal till real- och studentexamen och än vidare till universiteten. Ty skulle detta senare bli fallet, blir följden en oundviklig skärpning av konkurrensen mellan könen ute på arbetsmarknaden, något som varken ur samhällelig eller individuell synpunkt är önskvärt. Ledas däremot flickorna, naturligtvis utan tvång, i första hand in på vad jag kallar speciellt kvinnliga arbetsråden, inträder i följd härav åtminstone en viss grad av avspänning i konkurrensen mellan män och kvinnor om arbets- och utkomsttillfällena.

Då jag har underskrivit den av herr Almquist m. fl. avgivna motion, vilken i sak är ensartad med den av fröken Hesselgren i första kammaren väckta, har jag därmed givit min anslutning till de synpunkter, som i fråga om flickundervisningen där hava framförts. Jag får dessutom säga, att jag för min del inför förslaget och inför avgörandet känner mig mycket litet som partimänniska, och jag går till votering i denna fråga inte efter partisynpunkt, utan jag har anslutit mig till en saklig uppfattning, som har djupa rötter långt in i regeringspartierna, en uppfattning som utformats i den av herr Dahl m. fl. vid utlåtandet fogade reservationen, till vilken jag, herr andre vice talman, i den föreliggande punkten ber att få yrka bifall.

Herr Göranson: Herr talman, mina herrar! Då jag begärt ordet i denna debatt, har det närmast skett för att göra ett uttalande huru jag ser denna fråga ur landsbygdssynpunkt. Jag talar då icke, såsom en ärad talare å dalabänken gjorde på förmiddagen, med så stor skärpa och hänförelse, å hela bondeklassens vägnar, utan jag talar endast såsom jag själv tänker och känner. Först och främst vill jag då säga, att för den rena landsbygdens vidkommande spelar själva skolorganisationen icke den avgörande roll, som man velat göra gällande. När det gäller möjligheterna för studiebegåvade barn från landet att kunna slå sig fram till den ena eller andra levnadsbanan, där högre teoretisk utbildning erfordras, är det i de flesta fall helt andra omständigheter, oftast av ekonomisk natur, som verka avgörande. Lika visst som det under nuvarande förhållanden är riktigt, att av läroverkens elever endast ett fåtal äro landsbygdsbarn, kommer säkerligen efter nu föreslagna skolorganisations genomförande förhållandet att bli tämligen likartat. Med all sannolikhet blir det även för framtiden så, att det ojämförligt största flertalet av barn som växa upp å landsbygden får nöja sig med den skolunderbyggnad, som folkskolan kan ge. Med denna min övertygelse följer helt naturligt, att jag är en varm vän av vår folkskola och att jag på allt sätt vill främja dennas utveckling, så att den förmår att ge det bästa möjliga resultat både i fråga om fostran och kunskapsmeddelande. Men i olikhet mot utskottsmajoriteten kan jag icke finna, att en dylik ståndpunkt behöver leda fram till kravet, att folkskolan i hela sin utsträckning skall bilda underlaget för den högre skolundervisningen, som i många hänseenden måste uppställa helt andra mål än uteslutande en medborgerlig allmänbildning. Även om jag med tvekan skulle gå så långt som en ärad utskottsledamot tillhörande bondeförbundet, vilken yttrade att det vore önskvärt att allt Sveriges folk finge

en teoretisk bildning som svarade åtminstone mot realskoleexamen, är jag dock icke övertygad att om en sådan from önskan kunde realiseras, den bästa vägen härtill vore en realskola ungefär liknande den vi nu ha i kommunala mellanskolorna. Jag tror tvärtom, att inhämtande av kunskaper kan ske på åtskilliga vägar, avpassade efter olika behov och förhållanden, varför ur denna synpunkt ingen uniformering av vårt skolväsen behöver ske. Jag har icke för avsikt att gå närmare in på bottenkoleproblemet. Detta överlämnar jag till fackmännen. Inom parentes vill jag dock säga det, att det försvar för den 6-åriga folkskolan som bottenkola, som majoritetens talesmän i utskottet presterat, icke har verkat på minsta sätt övertygande på mig. Man har där bland annat talat om en friare och hastigare genomgång av folkskolan och dylikt, som närmast tyckes peka på, att man ändå även på det hållet har en känsla av att det icke kan vara riktigt väl använd studietid, då man skall offra 6 år för att inhämta folkskolans relativt lätta kurs, för att därefter på 4 år inlära realskolans kurs som bland annat omfattar studium av minst två främmande språk, kanske i vissa fall tre, grunderna för den högre matematiken m. m. De stora fordringar, som ett dylikt skolsystem måste ställa på eleven i realskolestadiet, ökas i skärpa för just landsbygdens barn — dessa som man säger sig vilja gynna — enär landsbygdens folkskola oftast inte kan mäta sig med städernas eller liknande samhällens skolor, vilka i allmänhet arbeta med bättre skolformer och under i övrigt gynnsammare förhållanden. Även om man i likhet med mig önskar bidraga till allt bättre skolförhållanden också på landsbygden, sätta såväl befolkningsförhållanden som icke minst de ekonomiska betingelserna en rätt snart uppnådd gräns för utvecklingen i detta hänseende. Jag behöver här icke taga upp tiden att närmare utveckla vad jag menar härmed. Var och en i denna kammare, som haft anledning att närmare syssla med vår folkskola, förstår genast huru härmed förhåller sig. Även folkskolans så kallade huvudformer kunna ju vara av sådant slag, att de icke mäta sig med de bästa av dessa huvudformer. Förhållandena lägga ju oöverstigliga hinder i vägen för att överallt få till stånd de förnämsta skolformerna på folkskolestadiet.

Om jag alltså icke omfattar bottenkoletanken i den meningen, att fullt genomgången folkskola skall vara obligatorisk för inträde i läroverk, följer därav ingalunda, att jag under alla förhållanden vill ha bort möjligheten till en sådan skolgång. Det har med all rätt pekats på våra kommunala mellanskolor, att dessa visat sig fylla ett behov. Jag vill ingalunda förneka detta, men jag vill göra *ett* förbehåll. Det torde nämligen förhålla sig så, att i den mån dessa skolor äro, som meningen från början varit, avsedda att ge en avslutad allmän utbildning för dem, som icke skola fortsätta att gå studievägen, kunna de sägas hava ganska tillfredsställande fyllt sin uppgift. Annat blir förhållandet då dessa skolor i allt större utsträckning fått tjäna som förberedelse för fortsatta studier. För närvarande är det nog så, åtminstone i våra större kommunala mellanskolor, att en mycket stor del av eleverna efter avlagd realskoleexamen söker sig in vid gymnasiet. Detta har betytt en lång och därmed dyrbar studietid fram till studentexamen.

Härmed är jag osökt inne på kapitlet om de kommunala mellanskolornas förstatligande. Det skall oförbehållsamt erkännas, att en utveckling i syfte att göra bildningsmöjligheterna mera lätt tillgängliga för barn ur alla befolkningsgrupper i skilda delar av vårt land är mycket befogad. Vid främjandet av en dylik utveckling ligger det också närmast till hands, att staten tager hand om en större del av dessa skolor, som visat en storartad utveckling, detta tack vare både statens och kommunernas välvilliga och kraftiga stöd.

Det har varit många gånger så, att skolkommuner offrat rätt avsevärda be-
lopp för dessa skolors upprätthållande, och det ligger i sakens natur, att man

*Ang. om-
organisation
av det högre
skolväsendet
m. m.*

(Forts.)

*Ang. om-
organisation
av det högre
skolväsendet
m. m.*

(Forts.)

gärna sett, att skolkommunernas egna barn i första hand fått tillträde till dessa skolor, så att den egentliga landsbygdens barn blivit satta i efterhand. Detta tror jag nog till stor del skall avhjälpas genom skolornas förstatligande, och att den rena landsbygdens barn alltså kunna vinna inträde under samma villkor som skolsamhälleens egna barn. Reservanterna i utskottet hava också insett betydelsen härav, då de yrkat dels på omedelbart förstatligande av 13 stycken av de största kommunala mellanskolorna, alltså nära dubbelt så stort antal som Kungl. Maj:t föreslagit, samt beträffande övriga mellanskolor, redan till 1928 års riksdag krävt en utredning, som skulle leda till »ett fortsatt förstatligande av kommunala mellanskolor i syfte att inom en kortare tidrymd ett större antal dylika skolor må med hänsyn till landsortens behov av högre läroanstalter varda av staten övertagna». Dessa ord stå tydligt uttalade i reservationen. Ett starkare utformat direktiv för en äskad utredning kan väl knappast givas. I realiteten torde det alltså icke föreligga den skillnad mellan utskottets och reservanternas principiella ställning till mellanskolornas förstatligande, som man velat göra gällande. Skillnaden är däremot att reservanterna vilja bygga upp dessa nytillkomna statsläroverk på samma sätt som de övriga, äldre läroverken med möjlighet till anknytning från såväl 4-årig som 6-årig folkskola. Ja, reservanterna gå ännu ett steg längre, då de kräva samma möjlighet även för de kommunala mellanskolorna. Jag kan inte förstå annat än att högerns reservation ännu bättre tar sikte på landsortens behov och önskemål än utskottet i detta hänseende gör, då utskottet utan nämnvärd utredning och utan att respektive skolkommuner eller skolstyrelser beretts tillfälle yttra sig vill inrätta ett stort antal nya statsläroverk av en på förhand fastslagen typ. Man kan härvidlag ingalunda tala om fri tävlan mellan olika skoltyper, då man på icke mindre än 64 platser i vårt land (förutom de 54 nya inrättar man 10 av de gamla realskolorna på samma sätt) icke har någon möjlighet att pröva mera än denna enda skolform. Bland dessa 64 platser äro åtskilliga rätt stora städer, med en befolkning, vars sammansättning i stort sett på intet sätt skiljer sig från de större läroverksstädernas skilda befolkningslager. Jag ber starkt få betona, att jag för min del icke kan finna en dylik anordning tillfredsställande.

Det vore mycket att tillägga icke minst i fråga om skolans inre organisation. Jag skall såsom lekman icke ge mig in på dessa saker. Jag vill endast peka på en omständighet, som blivit uppmärksammas i herr Wallerius' reservation. När det talas så mycket om utgallring av lärostoff å skolans såväl högre som lägre stadier, har man en förnimmelse av att denna gallring av läroämnen kommer att i viss mån gå ut över det ämne, som jag betraktar såsom det viktigaste av alla, nämligen kristendomsundervisningen. Jag vill i detta hänseende uttala min fulla anslutning till nämnda reservation.

Innan jag slutar vill jag blott tillägga några ord om den tanke, som ligger till grund för yrkandena i högerreservationens punkt II moment d) där det talas såväl om inrättande av högre folkskolor såsom ett led i en med folkhögskola förbunden högre undervisning som om åtgärder till underlättande av vistelsen vid folkhögskola och lantmannaskola. Jag har förut yttrat, att hela denna stora skolreform, som vi här debattera, icke har så stor betydelse för den rena landsbygdens folk. Men just på denna punkt föreligger däremot för oss lantmän ett betydande intresse. Först och främst vilja vi, som jag förut yttrat, ha en folkskola, som kan ge en så vitt möjligt god fostran och utbildning för livet och som tar bestämt sikte just på detta och ingenting annat. På grundvalen av denna skola, som för de flesta blir både grundläggande och avslutande, skola vi försöka få till stånd de påbyggnader och fortbildningsmöjligheter, som kunna vara inom de begränsade ekonomiska tillgångarnas ram möjlig att åstadkomma. Det är att märka att genom de kommunala mellanskolornas in-

rättande ha dessa former av exempelvis högre folkskolor kommit något i skymundan; ofta nog har en befintlig dylik högre folkskoleavdelning förvandlats till kommunal mellanskola. Jag vill med detta ingalunda ha sagt, att den obligatoriska folkskolan skall göras mera betungande, men däremot att för den som önskade samt hade håg och lust skulle kunna beredas möjlighet till någon fortsatt förkovran inom folkskolans ram utöver den obligatoriska skolgången. Jag hoppas att de av bondeförbundet, som så livligt arbetat på utökande av möjligheterna till inträde på den lärda vägen, skola visa sig ännu mera välvilliga, när det kan komma att gälla reformer av nu antydd art på folkskolans område. Jag tror nämligen icke, att allt är välbeställt därmed att vi upprättat en hel del rätt förnämliga folkhögskolor och lantmannaskolor, som dock ofta ha svårigheten att få fullt antal elever. Visserligen ligga här som på så många andra områden de ekonomiska förhållandena hindrande i vägen, och i den mån statsmakterna kunna underlätta vistelsen vid dylika skolor för mindre bemedlade elever är det en god sak. Detta ha även reservanternas beaktat. Men felet torde inte enbart vara att söka på detta område. Kunde en bättre anslutning till folkskolan för just dessa landsbygdens speciella undervisningsanstalter åstadkommas, tror jag detta skulle för oss äga större betydelse än den ifrågasatta läroverksreformen. Detta är ju saker och ting som vi visserligen icke nu diskutera, men det vore av vikt, att dessa synpunkter bleve beaktade vid en eventuell utredning. Högerreservationen skiljer sig i denna punkt i någon mån ehuru icke avsevärt från utskottets förslag. I utskottets förslag förutsättes, att utbildningen för landsbygdens barn skulle *avslutas* med genomgången folkhögskola. I högerreservationen talas det däremot om en undervisning, *förbunden* med folkhögskola. För mig står det inte alldeles självklart, att folkhögskolan skall vara sista ledet i de utbildningsanstalter, som vi önska skola komma till stånd för den landsbygdens ungdom, som inte skall gå studievägen. Det kan mycket väl förutsättas andra möjligheter, och det kan tänkas att folkhögskolan kan läggas vid ett tidigare åldersstadium för att där efter följas av en mera speciell yrkesundervisning. Jag skall inte vidare orda om denna sak. Jag har endast velat föra den på tal för att få fram vissa synpunkter för den utredning, som eventuellt kommer till stånd.

Herr talman, av vad jag här tillåtit mig anföra och av den kritik, som jag i vissa punkter riktat mot utskottets förslag, framgår tydligt, att jag inte är beredd att taga på mitt ansvar att med min röst stödja det föreliggande förslaget. Jag tror inte att det vore så synnerligen stor fara eller någon fara alls för övrigt med ett uppskov för närvarande, då meningarna dock gå så väsentligt isär, som de visat sig göra, om denna skolorganisations betydelse och befogenhet. Jag ber alltså att för min del få instämma med reservanternas, herrar Dahl m. fl., i vad det angår den nu föreliggande punkten.

Herr Weijne: Herr talman! Om man har följt den skoldebatt, som nu pågått under åtskilliga månader, har man kunnat urskilja två riktningar eller två nyanser, om man hellre använder det uttrycket. När man har suttit i riksdagens skolutskott och lyssnat till överläggningarna eller här i dag hört de olika talarna, har man fått ett starkt intryck av saklighet och respekt även för andras åskådningar. Däremot har det utanför riksdagens murar funnits en synnerligen högröstad opinion, som inte har tagit så värst mycket intryck av sakskäl. Jag tänker därvid i första hand inte på den framstående skald, som i Nya Dagligt Allehanda publicerade en dikt, som han under valborgsmässoaftonens yra hade författat. Det är ju så, att i hårda tider framträda skalderna. I detta fall ansågs studentmössan vara hotad. Det var den nu i verkligheten inte. Och när författaren skrivit några vackra verser om nämnda

Ang. om-
organisation
av det högre
skolväsendet
m. m.

(Forts.)

Ang. om-
organisation
av det högre
skolväsendet
n. n.
(Forts.)

mössa, heter det: »Men ve, en skollärarnäve har måttat mot vårt ideal, och hoparna ropa: vi kräve allt platt under vår linjal.»

Jag har, herr talman, icke tänkt bemöta denna dikt, men jag tror att jag icke gör mig skyldig till en alltför stor indiskretion, om jag här anför till kammarens protokoll, att den del av den socialdemokratiska partimotionen, som talar om studentexamens avskaffande, snarast har inspirerats av de akademiskt bildade och att det följaktligen är andra nävar än folkskollärarnävar, som den ärade skalden har att kämpa mot i detta avseende.

Jag tänker icke heller närmast på den unga studentskan, som efter att ha avlagt sitt prov rönt den synnerligen stora äran att bli intervjuad av en stockholmsstidning och därvid funnit bottenskoleproblemet vara så aktuellt, att hon uttalat sig även härom. Detta har hon gjort med ett enda ord; hon förklarar helt enkelt, att bottenskolan är »fånig», och kanske det är åtskilliga, som tänka som hon. Hon utvecklar sedan sin tanke närmare, när hon säger, att man »slarvar bort» sex år och läser »struntsaker». Sådan är denna unga dams oförgrifliga mening, och hon är tacksam för att ha slutat skolan i tid och sluppit vara med om den olyckliga sexåriga bottenskolan! Om hon varit litet mera upplyst beträffande ifrågavarande problem, så skulle hon ha vetat, att etersom hon är stockholmska, skulle hon i alla fall icke ha löpt någon risk att plågas i den sexåriga bottenskolan, då ju för Stockholms vidkommande över hela linjen, med undantag av ett enda läroverk, föreslagits fyraårig botten-skola. Men jag tror, att hennes sakkunskap är betydligt större, när hon längre fram i sitt yttrande talar om det nyttiga i att dansa sista modedansen, därför att den medför avmagring! Där är hon säkerligen mera på sin mammas gata, och jag tror, att den nämnda stockholmsstidningen gjort klokare, om den begränsat sina frågor till vad den unga damen verkligen kände till.

Jag skall emellertid icke syssla med den del av opinionen, som jag här berört utan skall i stället övergå till att med några ord vidröra de allvarliga invändningar, som man under de sista månaderna fått höra. Jag skall särskilt göra detta med ledning av den erfarenhet, som jag hunnit förvärva i en skola av den typ, som enligt propositionen antingen helt eller delvis skulle läggas till grund för den högre skolutbildningen.

Man har till en början från vissa håll framhåvt såsom alldeles tydligt, att det tryck, som folkskolan skulle bli utsatt för, skulle förrycka skolarbetet. Man har därvid citerat ett bekant ord från Skriften, där det heter, att ingen kan tjäna två herrar. Nu tror jag emellertid, att detta skriftord icke är riktigt tillämpligt i förevarande fall. Ty om man icke kan tjäna två herrar, så beror det på att de två herrarnas intressen äro stridiga, men i detta fall förhåller det sig enligt mitt förmenande i stället på det sättet, att såväl den högre skolans krav som livets krav på de ungdomar, som icke fortsätta i den högre skolan, bliva ganska enahanda. Herr ecklesiastikministern har i propositionen, när det gäller inträdesprövning till realskolan, på ett enligt min mening synnerligen klokt sätt begränsat prövningen till att endast omfatta modersmålet och räkning, och under sådana förhållanden löper man icke den risk, som man här eljest velat låta framskynta, nämligen att de högre klasserna i folkskolan skulle utmärkas av ett ensidigt pluggsystem för frambringande av minneskunskaper, som skulle vara redovisningsbara för inträdesprövningen till realskolan. Nu blir det i stället ett behov att ha så goda kunskaper som möjligt i de ämnen, som jag här vidrört, och jag tror, att man utan överdrift kan säga, att om detta är önskvärt för dem som skola gå över till den högre skolan, är det icke mindre önskvärt för dem som skola gå ifrån folkskolan direkt ut i livet.

Så invänder man vidare: folkskolan kommer att försena utbildningen, och därmed är man inne på det trettonde skolår, som i denna debatt spelat en så

stor roll. Därvid är det icke utan, att man från deras håll, som här gå emot utskottsförslaget, gärna förenklar problemet; man säger helt enkelt, att tolv är tolv och tretton är tretton, och att alltså studietiden blir ett år längre. Så enkelt är emellertid inte problemet. Man kan inte utan vidare sätta likhetsstecken mellan det antal klasser, som skolororganisationen omfattar, och den tid, som var och en använder för att undergå samma skolutbildning. För en tid sedan kunde tidningarna omtala, hurusom vid ett läroverk i Småland av aderton, som gått upp i studentexamen, icke mindre än åtta blivit kuggade i skrivningarna. Jag har mig bekant, att vid en viss realskola över hälften av dem som skulle avlägga realskolexamen blevo underkända vid den skriftliga prövningen i matematik. Man kan invända, att detta är enstaka fall, men de belysa dock, att man icke utan vidare kan sätta ett likhetsstecken, som man så ofta vill göra, mellan organisationens antal klasser och det antal år, som var och en använder för att genomgå skolutbildningen. Vi som äro anhängare av den sexåriga bottenkolan tro bl. a., att denna skola kommer att medföra ett bättre urval av elever för den högre skolan och att detta även kommer att föranleda, att kvarsittningen blir mindre omfattande, än den för närvarande är. Då vi dessutom räkna med den möjligheten, att man inom folkskolan genom anordningar, som tiden icke tillåter att närmare gå in på, skulle kunna åstadkomma, att åtminstone en del elever efter fem år i denna skola vore mogna för inträde i realskolan, så tror jag, att man kan visa, att studietiden i varje fall icke blir i genomsnitt ett år förlängd, även om man nu icke kan komma dithän, att studietiden överhuvud ej alls förlänges.

Man har beskyllt den riktning, som här brukar betecknas som majoriteten, att vara anhängare av ett »stelt» system. Jag tror, att detta så långt ifrån är fallet, att det utmärkande för utskottsförslaget, i varje fall för den socialdemokratiska insatsen däri, varit att man velat göra skolan så fri och organisationen så rymlig, att man icke hindrade någon i hans studier utan att var och en, för att använda ett ofta begagnat uttryck, skulle kunna få löpa fritt efter just den takt, som passar honom. Det är helt naturligt, att man i en debatt sådan som denna talar särskilt om landsbygdens barn. Den reform, som här står inför sitt avgörande — antingen man nu kommer fram till ett positivt eller till ett negativt beslut — har ju särskilt syftat på landsbygdens förhållanden. Man här däremot invänt — och åtskilliga talare ha i dag varit inne på den tankegången — att det föga hjälper landsbygdens barn att få direkt anknytning till folkskolan, om de under skoltiden förlora ett år. Jag har däremot icke funnit någon av de många talarna från högern — det är dock möjligt, att det funnits någon som jag icke uppfattat — vilken talat om den moraliska betydelsen utav att barnen få vara hemma längre. Jag tror, att om vi gå till en far eller mor på landsbygden och fråga: vill ni släppa i väg ert barn vid tio eller elva års ålder, om skolororganisationen medger, att det kan vara hemma till tretton år? — så svaras det utan ivenkan, att man vill ha barnet hemma. Även om barnen skulle förlora ett skolår, vilket alls icke är säkert, anse vi den moraliska vinsten av att barnen stå under hemmets inflytande ett par år längre, väl uppväga den tidsförlust, som eventuellt kan uppkomma. För övrigt: huru är det med landsbygdens barn för närvarande? Jag har roat mig under skolutskottets arbete att studera de läroverkskataloger, som utskottet haft till sitt förfogande, och jag har då funnit, att eleverna från landsbygden nästan aldrig komma in i realskolans första klass vid tio års ålder, såsom borde vara fallet, eller i klasserna närmast över med den ökning i ålder, som borde vara betingad av de högre klasserna. Man får i stället rikliga tillfällen att konstatera, att landsbygdens barn redan nu förlora det år, som man här så mycket talat om. Ja, de förlora för närvarande åtskilligt mera, många gånger både två och tre år.

*Ang. om-
organisation
av det högre
skolväsendet
m. m.*

(Forts.)

Ang. om-
organisation
av det högre
skolväsendet
m. m.

(Forts.)

Men när det gäller landsbygden kommer man med det stora slagnummer, som högerns ledare här framförde och som man ursprungligen återfinner i herr Karl Johan Ekmans reservation, nämligen de ekonomiska vådorna av reformen för landsbygdens skolväsende. Man pekar på den livliga byggnadsverksamhet, som på skolväsendets område pågår, och man framhåller, att nu komma ökade krav i det hänseendet att framställas. Ja, herr Lindman uttryckte sig så rakt på sak, att han menade, att den saken kommer »som ett brev på posten». Man pekar därvid på de undantagsformer, som folkskolan alltjämt har. Man pekar vidare på de lägre B-formerna och säger, att dessa icke kunna tillräckligt förbereda för realskolan och att krav komma att framställas på att dessa skolformer skola förbättras. Å högerhåll framhåller man emellertid även en annan sak. Man säger, att bottenskolan är redan förverkligad; vi ha här i landet 90 kommunala mellanskolor, alltså redan nu en övergång från den sexåriga folkskolan; det är då ganska lämpligt, menar jag, att man också söker lära av erfarenheten. Huru är det emellertid t. ex. i Skåne, där så många dylika kommunala mellanskolor finnas? Har man kommit ifrån samhällena därnere till landsbygden och sagt: Skolformerna duga icke, ni måste förbättra dem? Jag tror icke, att detta varit fallet. Jag tror i stället, att det här är fråga om en ren konstruktion, som är uppgjord i ganska hög grad på fri hand. Folkskolans former sammanhånga ju med frågan om skolvägarna och barnens antal. Vi veta ju, att för närvarande är nativiteten i starkt sjunkande och att det råder ekonomisk depression. För min del vill jag också ha till detta protokoll antecknat, att jag anser, att den utveckling, som folkskolan under de närmaste årtiondena bör undergå, skall vara en utveckling, där skolformerna icke bli avgörande utan som bör försiggå inom den nuvarande organisationens ram.

Ser man för övrigt på, huru saken i verkligheten ligger till, framstår det oberättigade i nämnda invändningar. Jag kan därvid tala om ett fall, som ligger mig nära. Jag har tjänstgjort under fem år i en skola, som ligger på landsbygden, fastän trakten hör till en stad. Avståndet till läroverket är ungefär 4 km. Från denna skola har på fem år *ingen* övergått till det allmänna läroverket. Jag känner också förhållandena i en grannsocken, och där har det rätt ungefär liknande förhållanden. Man kan invända: Ja, men vi skola söka få fram en ökad tillströmning. Det skola vi visserligen göra, men vad detta exempel visar är, att även om tillströmningen från landsbygden ökas, blir det i alla fall endast ett sådant relativt fåtal, som kommer att övergå från folkskolan, att det sannolikt icke faller någon vettig människa in att säga, att därför att en dylik reform skall genomföras i fråga om läroverken, måste skolformen härvidlag ändras. Jag är övertygad om att man med hänsyn till barnens antal och skolvägarna även från myndigheternas sida kommer att införa en broms, om det skulle vara så, att någon fölle på den idén att kräva något dylikt.

Jag skall, herr talman, till sist beröra ett annat ekonomiskt spørsmål, som varit föremål för behandling i denna debatt. Det var herr Holmdahl, som berörde den saken. Jag hade väntat, att spørsmålet skulle komma fram, men jag hade icke väntat, att herr Holmdahl skulle framlägga detsamma. Herr Holmdahls anföranden bruka ju utmärkas av ett milt allvar men också av en ganska stor vederhäftighet. Nu har han emellertid gått in för att använda en metod, när det gäller att utreda den ifrågavarande reformens kostnader, som man förut sett i tidningspressen, nämligen att göra en jämförelse mellan vad ett år för en elev på läroverket kostar och två år för en elev i folkskolan. Det är alldeles tydligt, att om två år i folkskolan skulle vara likvärdiga med ett år på läroverket, så bleve denna reform mycket dyr. I denna kammare sitta dock åtskilliga lantmän, och om jag vädjar till dem att tänka på förhållandena i deras respektive hemsocknar, så står det utan vidare klart, att om en eller an-

nan pojke lämnar skolan, kommer undervisningen icke därför att bli billigare för de kvarvarande. Det är för den skolans kostnader likgiltigt, om det avgår en pojke ur tredje eller fjärde eller sjätte klass. Skolan drager samma kostnader ändå. Följden blir bara, att kostnaden per elev blir så mycket större beträffande de kvarvarande. Samma är förhållandet även i mindre samhällen, ja, rent av i ganska stora städer. Jag roade mig i går med att höra efter vad ledaren för en av Stockholms folkskolor hade att säga om denna sak med stöd av de erfarenheter han gjort, och han meddelade, att vid den skolan förekom det för närvarande ingen sammanslagning av klasser efter tredje folkskoleklassen, där ju normalt övergången till läroverket bör ske, utan enligt organisationen har man klasserna obrutna t. o. m. fjärde klass, varefter omorganisationen sker. Herr Holmdahl är ju ledamot av Stockholms stads folkskoleledirektion och känner säkerligen väl till dessa saker. Även om det vid några folkskolor skulle vara förhållandet, att man får genomföra en sammanslagning i någon utsträckning redan i fjärde klass, ändrar detta på det stora hela taget icke vad som här antytts. Man kan därför säga, att för Stockholms stads vidkommande har man undervisningen i folkskolan under fjärde året på det stora hela taget gratis, men om man sammanför barn från Stockholm och landsbygden och låter dem gå i realskolor, blir det klassavdelningar av dem, och då inträder en särskild kostnad. Om man alltså bara har matematisk visdom på förevarande område men icke kännedom om det levande livet, gör man sig skyldig till felslut, som äro ganska ödesdigra; man kan visserligen bevisa åtskilligt, men i verkligheten blir det icke några bevis utan raka motsatsen.

Vad kostnadsfrågan beträffar har det vidare talats om de stora byggnadskostnader, som enligt skolreformen skulle komma att läggas på kommunerna. Såvitt jag förstår, inträffar detta endast i ett litet fåtal fall. Det kommer huvudsakligen att ske i de städer, som för närvarande ha både realskolor och flickskolor, men där man icke längre vill låta anslag utgå till flickskolorna utan i stället skall ha samrealskolor, varest hela samhällets ungdom skall undervisas. Såvitt jag vet, kommer det icke att bli några byggnadskostnader i övrigt, om man bortser från de statliga flickläroverken. Men vad man *icke* talar om är alla dessa städer, där man nu har överfyllda läroverk och där man stått inför utsikten att öppna nya. Vi behöva bara erinra om stockholmsläroverken, där bortskärandet av en eller två klasser betyder, att man kanske kan undgå byggnader, som man eljest inom relativt kort tid skulle vara tvingad att uppföra. Detta är en sak, som man också bör taga hänsyn till i detta sammanhang. När man för övrigt talar om statens ökade kostnader, antingen man upptager dem till den summa, som utskottsförslaget räknar med, nämligen 740,000 kronor, eller till något annat belopp, bör man komma ihåg, att de kostnader, som staten här ålägger sig, innebära ingen merutgift för det allmänna. Det rör sig här väsentligen om kostnader, som eljest skulle drabba kommunerna men som man anser att staten skall åtaga sig, därför att det är fråga om mindre eller svagare kommuner och därför att man finner rättfärdigheten kräva, att staten här går in för ett utjämnande mellan kommunerna.

Skall man se på föreliggande förslag, sådant det i verkligheten är, medför det alltså säkerligen ingen kostnadsökning för det allmänna utan i stället ett förbilligande av skolundervisningen. I varje fall blir detta resultatet, om man icke tager hänsyn till de ökade kraven på flickundervisningen genom uppförande av ett flertal särskilda flickläroverk. Men när skolkommissionens betänkande var ute på remiss, rådde praktiskt taget enighet om att man skulle göra någonting för flickornas undervisning på den punkten. Därvidlag tror jag, att intet parti kan fritaga sig, och vi ha i dag hört, att högern beskyllts för att komma fram med en kostnadsökning på över 3 miljoner kronor i det avscendet, en kostnadsökning, som man visserligen fränsäger sig men som i

*Ang. om-
organisation
av det högre
skolväsendet
m. m.*

(Forts.)

Ang. om-
organisation
av det högre
skolväsendet
m. m.

(Forts.)

varje fall framgår av de positiva uttalanden, som förekomma i reservationen; det visar sig där, att man icke är främmande för att staten skall påtaga sig ganska väsentliga nya utgifter i det hänseendet.

Jag skall, herr talman, icke upptaga tiden längre. Det finnes enligt min mening två hinder för landsbygdens ungdom och för de fattiga i städerna, när det gäller studierna. Det ena är organisationen, och det andra är vederbörandes svaga ekonomiska villkor. Vi kunna icke taga bort det senare hindret. Vi kunna icke rå på de ekonomiska förhållandena, men jag kan icke inse, att därför att man icke kan övervinna *båda* dessa hinder, man nödvändigt skall säga, att ingenting bör göras. Jag kan icke finna, att om vi icke äro i stånd att avskaffa de ekonomiska hindren, vi därför skola låta organisationen vara, sådan som den är. I stället faller det sig för mig helt naturligt att anse, att staten, som har organisationen i sin hand, bör ordna den på ett sådant sätt, att man därmed tillgodoser de demokratiska önskemål, som vi väl alla bekänna, med läpparna åtminstone, nämligen att var och en skall såvitt möjligt komma på den plats i samhället, där han får följa sin innersta kallelse och där han gör samhället den största nyttan. Jag anser, herr talman, att denna reform är ett steg i den riktningen. Den är ingen överväldigande reform, intet stort steg, men i varje fall ett steg i rätt riktning.

Då jag slutligen tror, att reformen kommer att medföra, icke en ökad tillströmning till den lärda banan men ett bättre *urval* av dem, som skola gå den vägen, både med hänsyn till dem själva och med hänsyn till samhällets behov, ber jag att få yrka bifall till utskottsförslaget i den förevarande punkten.

Herr **Pehrsson** i Göteborg: Herr talman! Är jag ensam i kammaren i dag om den mycket starka känslan, att här uppföres ett skådespel, att här spelas teater? Man har till och med låtit oss få en inblick bakom kulisserna. Där ha vi sett, att saken var klar i riksdagen, redan innan förslaget framlades i utskottet. Debatten är under dessa förhållanden förgäves liksom de skäl, som ges å ömse sidor — jag vill icke säga, att de icke givas i full övertygelse och i den starkaste visshet om att man gagnar undervisningens sak. Men vad hjälper det, herr talman, när spelet på förhand, innan det kom till utskottets kännedom, var uppgjort? Det kommer att gå — vi må be eller hota, smeka eller slå — det kommer att gå så som förste regissören har utstakat. Jag är övertygad om att vi allesamman veta, hur det skall sluta. Naturligtvis på det sättet, att triumfatorn — och det är ingen av oss, som är i ovisshet om vem som är segraren efter utskottsordförandens självmedvetna framställning av läget — fäster »socialskolans» medborgarkrans på sitt huvud — och många flera än vi väntat släpas med i triumftåget. Ja, är det sant detta, då frågar jag mig och då frågar sig litet var: vad tjänar det till att tala? Jo, vi vilja få vår mening till protokollet så att vi en gång i framtiden, då detta ärandes handlingar studeras, måtte finnas varken medansvariga eller medskyldiga. Vi vilja rädda vår själ!

Vad är det som vållat detta bedrövlige läge? Skolan har tagits till intäkt för partipolitiska intressen! Frågan är upplagd från början, allt ifrån 1918, som en huvudsakligen politisk fråga, och den har sedan fullföljts på det sättet, herr talman, hela vägen in i detta sista ögonblick då den också upplagts av Kungl. Maj:t och utskottet såsom en politisk i stället för, såsom den bort vara, en pedagogisk fråga. Vi se i dag följden av »den frukt bärande samverkan mellan vänsterpartierna», som har fortsatt under långa tider och nu åter fått en renässans. En frukt bärande samverkan, som satt frukt — om jag skall kalla det frukt, ty den är icke mogen, utan är sannerligen en kart, som t. o. m. utskottets ordförande tyckte det var surt att bita i. Men han

tycktes ha så mycket av pojksmaken kvar, att den uppenbarligen smakade honom övermåttan väl! Man har skyndat sig att plocka karten! Det är, som om man varit rädd, att stormarna skulle ha blåst ned den, om den suttit till beskådande några dagar till, och orsaken är tydligen densamma som med annan kart, som blåser ned. Den var maskäten!

Jag hoppas, att de inlagor, som kommit utskottet tillhanda som vi icke fått se och varom ingenting antydes i utskottets utlåtande, komma att förvaras för framtiden, om det skall bli i skolöverstyrelsens arkiv eller någon annan stans, för att visa, hurusom det är sant, att denna frukt är från början maskstungen. Det veta vi dock, att det kommit protestresolutioner från 93 procent av Sveriges läroverkslärarekår, från den så gott som enhälliga lärarekåren i flickskolor och privatskolor, från universitet och högskolor. Även Sveriges läkarekår har uttalat sig emot. Jag skulle kunna nämna åtskilliga andra skrivelser från städer och kommuner.

För att vad som i ärendet skett i min hemstad skall komma till synes, ber jag få anföra vad som sades vid ett av ett 400-tal representanter från allmänna läroverk och flickskolor besökt möte den 23 april i år. Det heter: »*Den på 6-årig grundskola uppbyggda högre skolan medför i regel förlängd studietid. Den högre skolans förkortning med två år kommer oundvikligen att medföra en för lärjungarnas andliga och kroppsliga hälsa skadlig forcering av arbetet. Trots studietidens förlängning och arbetets forcering kommer skolornas arbetsresultat att försämrast. Tillbörlig hänsyn tas ej till de kvinnliga lärjungarnas egenart, enär de i stor utsträckning hänvisas antingen till för gossarnas behov organiserade skolor eller till flickläroverk av samma typ som gossläroverken, under det att den nuvarande flickskoletypen, som framvuxit ur lång erfarenhet, undantränges.*» Det har dessutom i det samhälle, som jag har äran representera, hållits åtskilliga möten och fattats åtskilliga resolutioner, som jag tror, att det är av ett visst intresse att jag får till protokollet. Vid ett möte ströks med mycken skärpa under särskilt svårigheten, som den nya organisationen kommer att vålla inträdessökande vid latingymnasiet i vår stad, varom ju en av mina motioner i ärendet handlar och till vilket jag återkommer. Jag vet icke, om min ärade vän på göteborgsbänken av det liberala partiet just nu är inne i kammaren. I så fall ber jag honom om tillgift, för att jag går honom i förväg och läser upp ett uttalande av hans meningsfränder, men då jag kan göra till mitt vad det liberala partiets mest framskjutna medlemmar säga, så ber jag att få citera det för att vara viss om att få till protokollet deras skarpa omdöme. Det heter där: »*En politik, som, otillgänglig för saksak, utlämnade vår ungdom och vårt för vår högre kultur grundläggande skolväsen åt en lika klassbetonad och föräldrad och utvecklingsfientlig dogmatism, sådan som regeringsförslagets och skolutskottets skolprogram innebär, en sådan politik är*» etc. Det är allvarsamma ord, och jag kan icke underlåta att lägga herrar medlemmar av det liberala partiet det uttalandet av deras egna på hjärtat.

Alla dessa till utskottet inkomna skrivelser ha betraktats som luft. Enbart den politiska synpunkten har lagts på frågan: Hur skall man få vänsterseger i skolfrågan? Jag sade, att jag finner skådespelet i dag vara en politisk fars, men jag undrar, om icke denna komedi kan vändas till en tragedi. Det kan hända, att det blir en *politisk* tragedi. Jag erinrar om vad regeringsorganet bevakande skriver om att icke låta denna fråga spränga partiet. Jag erinrar om den gapande sprickan i bondeförbundet. Jag erinrar om hur man från liberalt håll sagt i dagspressen, att efter detta kommer det liberala partiet icke längre att finnas till, utan liberalismens talan får föras utan att det finnes något liberalt parti bakom. Så allvarligt ser man där saken. Det kan

*Ang. om-
organisation
av det högre
skolväsendet
m. m.*

(Forts.)

Ang. om-
organisation
av det högre
skolväsendet
m. m.
(Forts.)

ju bli tragedi nog. Men det kan bli ännu mera tragiskt nämligen för *riksförsamlingen själv*. Det är ingen tvekan att man har rätt att säga, att riksdagen i obeskrivlig självgodhet gått till behandling av det högre undervisningsväsendets ordnande i detta land utan att taga någon hänsyn till den högre undervisningens naturliga målsmän, och emot en så gott som enhällig opinion från den högre bildningens representanter, vilka skjutas åt sidan. Säkert är — det är min övertygelse, även om jag tror, att vi överleva det — att den komedi, som föres upp, kommer att sluta i en *kulturell* tragedi. Den kommer nämligen att medföra *förlängning, fördyring och försämring av studievägen för dessa unga, som vi alla vilja hjälpa att komma fram till det mål, som kan vara det rätta för envar*.

I likhet med, jag tror, herr Jonsson vill jag efter dessa allmänna reflexioner göra som han och hålla mig till några enskildheter. Det är naturligt, att jag då ser dem från min hemstads horisont. Jag nödgas helt naturligt vända mig mot herr Rydén, därför att han började denna debatt i min hemstad söndags afton. Ty jag kan icke underlåta att taga *denna* manifestation av utskottets ordförande och icke den, som han i dag givit, till föremål för min kritik. I dag har herr Rydén talat mycket mjukt och smidigt och bemödat sig om »humanitet» och »samförstånd» och klappat sina nyförvärvade vänner faderligt och kärleksfullt på huvudet. Men i Göteborg lät herr Rydén den rätta sidan framträda. Han lät sin förklädnad falla. I dag spelas komedi! I Göteborg uttalade han hänsynslösa och oförsynta beskyllningar mot medlemmar av vårt samhälle, som jag icke kan låta stå obesvarade. Jag har icke bara de meddelanden, som tidningarnas telegrambyrå och Ny Tid och andra tidningar givit att gå efter, utan jag har hört det personligen från min hemstad. Då det talas om hur det nya förslaget kommer att ställa det oförmånligt för oss i Göteborg med hänsyn till tillträdet till läroverken, heter det, enligt Ny Tid, i den vid mötet fattade resolutionen på följande sätt: »Mötet beklagar, att framstående medborgare inom detta samhälle hänvänt sig till riksdagen i denna viktiga fråga utan att tillräckligt ha satt sig in i vad det förslag innebär, mot vilket man opponerat sig.» Jag skall i förbigående be att få säga, att herr Rydéns yttrande i dag förvånade mig, ty jag hade icke väntat mig, att han skulle stå på den sidan, då han markerade, att han gärna sett, att man tagit anknäring till 3-årig bottenskola i Göteborg. Så är det enligt regeringens förslag, vilket jag liksom han sätter utan all fråga framför utskottets förslag, som är en radikalisering av Kungl. Maj:ts. Icke förty tog han det som han själv fann vara en försämring! Jag bara frågar: Varför kunde icke herr Rydén, med den makt han uppenbarligen besuttit i detta stycke, följa sin mening, när den för en gångs skull var riktig?

Jag lämnar principfrågorna. Privatläroverken komma att upptagas av en annan ledamot. Jag går tillbaka till frågan om platstillgången. En avgjord försämring inträder i det redan nu bekymmersamma läget. »Var har man fått sådana tokerier ifrån», sade herr Rydén.

Hur ställer det sig i verkligheten? Jag skall med förbigående av annat stanna vid huvudpunkten, anknäringen till latingymnasiet, ty i fråga därom är den beskyllningen gjord, att oriktiga uppgifter lämnats. Vi ha nu i latingymnasiet fyra serier av 4-åriga avdelningar. Dessa fyra avdelningar rymma 120 lärjungar. Nu skall en av dessa avdelningar bli 3-årig. Den fjärde skall försvinna. Nu skulle vi sålunda icke få plats för mer än 60 lärjungar i de båda 4-åriga avdelningarna. Regelmässigt gå 80—90 av läroverkets egna lärjungar över till det fyraåriga gymnasiet. Ett 20—30-tal skulle alltså vara nödtvungna att gå över på den treåriga linjen, vilket är en avgjord försämring. Men ännu värre blir det för lärjungarna i Västra och Östra realskolorna och kommunala mellanskolan, som vilja över till gymnasiet. Vardera har över 500 lär-

jungar. Från dessa ha i regel 40—50 lärjungar årligen sökt sig över till latin-gymnasiet. För dessa kommer det icke att finnas någon plats alls, när man drar in en av de avdelningar, som nu finnas. Nu är det visserligen meningen att ersätta denna avdelning med ett lyceum, men till detta finnes det icke någon anknytning från realskolan. Därför motse vi detta med oro. Hur än herr Rydén trollat med korten för göteborgarna, så har sanningen i denna fråga gått upp för dem, och det protesteras skarpt mot hans ogenerade sätt att försöka förvända synen på okritiska åhörare. Det verkliga läget är sådant som jag nu skildrat det. Det intygas skriftligen av alla rektorer i staden.

Vilka äro då dessa missgynnade, som gå i nämnda realskolor? Vilka är det, som få så oerhört försämrade möjligheter att komma fram? Barn ur »rikemanshem», i överklasskolor, talade herr Rydén gång på gång om. I det läroverk, vars inspektor jag har äran vara, finnas denna termin 510 lärjungar. Av dessa är det 257, som ha befrielse från eller nedsättning i terminsavgifterna. De skulle, om kvarsittare finge sådan förmån, vara 273. Och deras fäder och målsmän ha i medeltal en inkomst av 2,060 kronor per år. Så ser det ut i »rikemansskolorna»! Det är barn från dessa »överklasskolor» i stadens utkanter, som i regel tillhöra de mindre bemedlade folkklasserna, som komma att utestängas, som komma att bli handikapade genom den nya »demokratiska» anordningen. Det lyckas icke att trola bort detta sakförhållande, trots herr Rydéns finurliga försök i min hemstad i söndags.

Det är icke underligt, att vi känna oss illa till mods inför denna utsikt. Kan det icke avhjälpas efteråt? Det står i propositionen, att så *skall* det bli. Det är vad vi säkert veta! Kunna vi hoppas, att Kungl. Maj:t skall rätta till detta genom inrättandet av en ny gymnasieavdelning med extra lärare? Eller vill riksdagen bevilja oss ett nytt välbehövt gymnasium, som förhindrats under väntan på den stora skolreformen, som ju skulle ställa allt galet till rätta? Jag kan icke yttra mig om det, men jag är långt ifrån säker om att det kan ske. Jag är övertygad om att, om herr statsrådet, som framlagt denna proposition, kommer att för någon längre tid framåt få saken till fortsatt omprövning, kommer han att göra det yttersta att hjälpa oss, men jag är långt ifrån viss om att statsrådet Almqvist i fortsättningen kommer att få taga hand om detta. Vad ha vi då för säkerhet? I propositionen men framför allt i utskottets utlåtande står det överallt »torde», »skulle kunna», »taga i övervägande» och alla möjliga andra vackra löften ins Blau, vilka förplikta till intet. Den som försöker att gripa efter dessa såpbubblor i luften, får ingenting i handen. Vem blir det i vars hand genomförandet av den nya ordningen för den högre undervisningen kommer att läggas? Ja, icke vet jag. De finnas, som äro rädda för — eller som hoppas — att det skall bli herr Rydén själv. Att döma av hans myndiga ord i dag räknar han själv därmed. Ja, en olycka kommer sållan ensam!

Men vad jag vet är, att vi kunna vara rädda för att förändringarna komma att genomföras med obönhörligt tyranni. Jag erinrar om, huru det var med undervisningsplanen år 1919 och med vilken benhård doktrinarism, som denna plan genomfördes ute i församlingarna. Vi veta allesammans, huru behårt de formella bestämmelser, vilkas karaktär man icke kände till, när man fick dem, drevos igenom. Om någon skulle ha glömt det, erinras om det typiska fallet: Herr Rydén och Moksvis ts pojke!

Jag är övertygad om att herr statsrådet för sin del skulle vilja handlägga denna sak med den välvilja och den insikt i frågan, som jag är förvissad om finnes på detta håll. Men herr statsrådet kommer säkert att bli i mycket hög grad beroende av kungl. skolöverstyrelsen, och vi äro många i detta land — varför skulle jag icke tala rent ut; det finns ingen anledning att icke göra det — som tro att under föreliggande förhållanden kommer herr Rydéns ande att

Ang. om-
organisation
av det högre
skolväsendet
m. m.
(Forts.)

Ang. om-
organisation
av det högre
skolväsendet
m. m.
(Forts.)

råda där, vare sig han själv sitter vid styret eller icke. Han har tillräckligt många av sina handgångne män där i dess folkskoleavdelning, som väl bli bestämmande över läroverken fortfarande, för att vi skulle kunna ha något riktigt förtroende till dess handhavande av dessa angelägenheter. Man frågar mig, huru jag kan påstå detta, och då svarar jag: Känd sak är så god som vittnad!

Ännu en detalj, som berör oss, vill jag här nämna. Denna detalj gäller frågan om sättet för intagande i realskolan. Det har ju redan förut berörts här, men jag skulle vilja framställa en fråga till dem det vederbör. Jag har icke haft tillfälle att spörja utskottsordföranden själv, men jag har frågat flera av utskottets ledamöter, och de säga, att saken icke är klar ens för dem; hur skulle den då vara det för mig? Jag avser här frågan, hur detta intagande eller denna inträdesprövning skall tillgå. Jag skall taga ett exempel. Det finnes plats för låt oss säga 30 gossar i en realskola. Till första klassen söka 25 ifrån folkskolans fjärde klass och t. ex. 15 från hemmen eller privata läroverk. Huru skall det nu tillgå vid intagandet? Skola de 25 ha rätt till plats under alla förhållanden, så att sedan de andra 15 få tävla om de 5 platser, som finnas kvar? Jag tycker att detta är alldeles orimligt, och har svårt att tro därpå, men jag har fått den uppgiften, att man inom utskottet på sina håll tänkt sig saken på det sättet. Men vidare: huru skall det gå vid själva inprovningen om sådan skall ske? Därom ges klart besked! Jo, de 25 barn, som komma från folkskolor på olika håll, skola provas endast i två ämnen, under det att de andra 15 skola provas i *alla* ämnen. I folkskolan finns det en oerhörd åtskillnad i fråga om kunskaper; jag bara erinrar om den notis, som för en tid sedan gick genom pressen om överste Stålhanes rekryt, vilken hade sitt vackra betyg, icke från översten men från lärarinnan! Vi veta ju, att med all respekt för våra lärares duktiga arbete är det orimligt helt enkelt att begära, att man i en B 2-skola på landet alltid kan föra sina lärjungar fram till det kunskapsmått som en A-skola i staden gör. Men betygen gälla lika mycket; ingen kontroll övas rörande betygens valör eller likvärdighet, utan lärjungarna skulle utan vidare komma in utan prövning i andra ämnen. De andra eleverna, som icke komma från folkskolans huvudformer utan från landsbygdens svagare skolformer, från enskild undervisning i hemmen eller från privatläroverk skulle åter provas i *alla* ämnen. Jag vill då erinra om vad utskottet skriver, att det är ett »rättfärdighetskrav att lika möjligheter beredas alla samhällets barn» och att man »måste skapa rättvisa och tillfälle för alla att komma till sin rätt i livet». Herr talman, är det någon rättvisa i den anordning jag nämnde? Jag tror icke det skulle finnas några föräldrar i detta land, som icke skulle betrakta denna lösning såsom en ny orättvisa. Aldrig har det förekommit i den nu så illa omtalade »sociala» skolan, att icke bondens, arbetarens och grosshandlarens barn vid inprovning fått samma rätt och samma möjligheter, men nu gör man en åtskillnad, nu skall det bli klasskillnad vid inträdet, i en klassbetonad skola. Jag betraktar detta såsom upprörande, och förhållandet kommer säkerligen att medföra mycket stora ledsamheter vid realiserandet. Det kommer förvisso att bittert äta sig in i många barnasinnen, att de skola mötas av en sådan orättvisa redan vid inträdet på studievägen.

Jag frågar mig vidare, huru det skulle gå för en lärare, som undersöker, i vad mån de som skola provas i två ämnen äro jämställda med dem, som skola provas i alla, och därvid möjligen kan förgripa sig på de förra genom att höra efter huru det är ställt t. ex. även med deras kunskaper i historia och geografi. Jag är rädd för, att om det skall gå som vid undervisningsplanens genomförande det sannerligen icke blir roligt för en sådan lärare. Det blir just ingen glädje heller för de stackare som slunko in med mindervärdiga kunskaper och måste kuggas vid årets slut. Skola de hänga med som kvarsittare och alltså

ta upp plats för andra, eller skola de vända åter till folkskolan? Det hela är oklart.

Så förhåller det sig med inträdesprövningen, men hur mycket galnare — förlåt att jag använder ett sådant uttryck — blir det, när det gäller flickskolorna. Här finnas flickor, som gått igenom fyra förberedande klasser och som nu skola flyttas upp till första klassen, men samtidigt tages det in barn även från folkskolor. Då skola dessa flickor från den egna skolan, vilkas kunskaper man så väl känner till, underkastas prövning till första klass, för så vitt statsanslag skall utgå, men de andra skola komma in utan prövning, därest utrymme finnes. Är det någon reson, med förlov sagt, att ordna saken på det sättet? Kan man verkligen tänka sig att genomföra en sådan ordning, utan att det komme att gnissla alltför mycket?

Låt mig nämna ännu en sak i samband med ifrågavarande inträdesprövning, som dock icke gäller det samhälle jag tillhör. Hur skall det gå på de ställen, där skolor skola öppnas för gossar och flickor gemensamt och där det är ont om platser? Ja, jag måste säga: stackars pojkar, som redan i begynnelsen skola börja konkurrensen med sina kvinnliga medkamrater. Det skall ju icke finnas någon skillnad mellan man och kvinna längre i statligt hänseende, men att börja konkurrensen så tidigt kan vara bekymmersamt nog.

Jag kan, herr talman, icke lämna denna plats utan att stryka under ännu en synpunkt. Denna har redan av en eller t. o. m. två talare förut berörts och gäller det sätt, på vilket utskottet i sin motivering låtit oss veta, att kristendomsämnet skall komma att behandlas. *Herr Rydén har grundligt fördärvat kristendomsundervisningen i Sveriges folkskolor genom den skumraskmanöver, som han 1919 gjorde. Nu försöker han på en bakväg också fördärva kristendomsundervisningen i Sveriges läroverk.* Jag står för mina ord, ty jag känner den saken. Nog förvänar det mig, mina herrar, när jag ser på vilka som tagit del i detta beslut och finner, att det är sådana, som på sitt program ha bevarandet av kristendomsundervisningen. De ha likväl här svikit — ja, jag talar rent språk och begagnar sålunda detta ord! Det förvänar mig högeligen. Saken kan väl icke förklaras mer än på ett sätt, nämligen att man överrumplats och icke förstätt vad beslutet innebär.

Jag beklagar, herr talman, att herr Rydén icke är närvarande här i kammarerna i detta ögonblick, ty jag kan icke sluta utan att än en gång beröra hans uppträdande i min hemstad. Detta har nämligen väckt en sådan harm där på så många håll, att jag kan bestämt säga ifrån, att vill man en human samförståndsfred, får man icke gå tillväga på detta sätt. Det är dock män ur alla partier — även herr Rydéns eget — som drabbas av hans anklagelser. Han talade om att motståndet mot reformen härrör bl. a. från Göteborgs »överklassare», och det uttrycket gick igen i hela hans yttrande; jag följer här referatet i Ny Tid. Detta är ett olyckligt uttryck, när man skall komma och tala i skolfrågan. Han säger, att överklassen bör koppla av de egna klassintressena, och han gör gällande, att motståndarnas uppfattning av saken är grundad på »moraliskt föga hållbara grunder». *Jag frånkänner, herr talman, herr Rydén kvalifikationerna att framträda såsom moralist för vårt samhälle eller i denna kammare.* Vill man en samförståndsfred, skall man sannerligen icke komma med sådana beskyllningar! Jag har i snart 20 års tid suttit i Göteborgs folkskolestyrelse och känner därför ingående vårt undervisningsväsende. Göteborgs folkskoleväsende är ett av de yppersta i riket — det torde vara erkänt. Stora uppoffringar ha gjorts för undervisningsväsendet därstädes och personliga krafter ha framgångsrikt arbetat på detta område, långt innan det socialdemokratiska partiet fick makten i Göteborg. Då skall man icke komma och kasta oss i ansiktet, att det är klassegöistiska synpunkter, som behärska vår syn på skolfrågorna, eller tala om en mindervärdig mora-

Ang. om-
organisation
av det högre
skolväsendet
m. m.
(Forts.)

Ang. om-
organisation
av det högre
skolväsendet
m. m.
(Forts.)

litet å vår sida. Var och en som känner till förhållandena vet, att Göteborg sannerligen förtjänat annat betyg.

Det finns ännu en sak att lägga märke till i detta sammanhang — att jag är upprörd får man icke undra på. Huru många av oss, som nu stå som kritiker av detta skolförslag — jag säger oss, ty jag är en av dem — ha icke i själva verket haft medlemmar av den nu så förhånade och ned-satta överklassen att tacka för att det svåraste hinder, som mötte oss — icke organisationen utan de ekonomiskt svaga villkoren — undanröjdes? Vi kunna icke taga med jämnmot den beskyllning, som herr Rydén utslungar både mot dem och oss, som djärvas opponera oss mot hans planer, att vår syn skall vara dikterad av mindervärdiga moraliska synpunkter. Jag fruktar, mina herrar — fastän jag tillika innerligt hoppas, att denna fruktan icke skall bli besannad — att om man fortsätter på detta sätt att beskylla dem, som i århundraden i detta land hjälpt fattiga pojkar fram, för att vara moraliskt undervärdiga individer, så kan det hända, att de sluta att hjälpa, och då vill jag säga eder, mina herrar: vad hjälper det med alla demokratismens organisationer, om icke goda människor bibehålla sin månghundraåriga vana i detta land att taga vara på de fattiga begåvningarna genom att hjälpa dem ekonomiskt. Herr Rydéns tal är en demagogi, som allra minst i Göteborg har något som helst skäl att göra sig bred, ty detta samhälle har både i sin skolorganisation och genom sin hjälpsamhet mot fattiga begåvade unga människor visat något helt annat än dålig moral. Sådant tal är demagogi och ingenting annat. Herr talman! Jag anser för min del, att det enda riktiga är att i dag yrka avslag på utskottets hemställan.

Herr Olsson i Mellerud: Herr talman, mina herrar! Den föregående talaren försäkrade oss, att det i dag uppfördes ett skådespel. Han sade, att det visserligen i dag var en komedi, men han befarade, att det komme att sluta som en tragedi. Jag erinrade mig omedelbart ett ord av en svensk satiriker, som vid något tillfälle sade, »att biskoparna äro statens liktornar, ty de spå alltid oväder». Visserligen är icke herr Pehrsson ännu biskop, men jag antar, att det icke dröjer så länge, innan han blir det och sålunda är det kanske i alla fall berättigat att använda citatet.

Det nu föreliggande utskottsförslaget avser, som jag har fattat det, att bereda större möjligheter för folkets barn, och dessutom avser det att skipa en smula rättvisa mellan stad och landsbygd. Vad den förra saken beträffar, är det uppenbart, att anknytningen till den sexklassiga folkskolan utgör en av förslagets kärnpunkter. När man har argumenterat emot denna punkt, har man enligt mitt förmenande i mycket hög grad gjort frågan om skolreformen till enbart ett storstadens intresse. Ser man på skolproblemet mer än med storstadens ögon, försöker man sätta sig in i en smula, hurudana förhållandena äro i övriga delar av landet, då förefaller det mig sannerligen icke, som om det vore fråga om någon revolution på detta område, när man nu går in för det förslag, som utskottet har förordat i anknytningsfrågan.

Man har som det väsentligaste skälet mot detta förslag anfört, att studietiden skulle förlängas med ett år. I den socialdemokratiska motionen har det pekats på en möjlighet att kunna i det väsentligaste undvika denna olägenhet. Jag vill också påvisa, att argumentationen från dem, som påstå, att man med utskottsförslaget förlorar ett år, är ganska ihålig. Det är nog icke så helt med detta betraktelsesätt. Jag har här i min hand en framställning, gjord av en av skolöverstyrelsens experter, som visar, att av dem, som befinna sig i första klassen i de nuvarande sexklassiga realskolorna, är det så många, som icke genomgå dessa klasser på ett år, att det förefaller, som om även denna — i dag högt prisade skolform — hade sina mycket stora brister. Det sägs här, att av

de i första klassen i de allmänna läroverken inskrivna lärjungarna är det endast hälften, som uppnå tredje klassen, och endast tredjedelen, som uppnå fjärde klassen, utan att ha varit kvarsittare eller underkastats prövning en eller flera gånger vid höstterminens början, vilket senare naturligtvis förutsätter privatkurser och privatläsning under ferietiden. När man ser dessa siffror, är det icke utan, att man kommer till den ståndpunkten, att det kanske är möjligt, att en större mognad hos eleverna, när de vinna inträde i realskolan, skulle ge ett bättre resultat än detta, som tydligen är långt under vad man skulle kunna begära.

Den andra stora delen av problemet innefattar förstatligandet av en hel del kommunala mellanskolor. Det har av en talare för någon stund sedan — jag vill minnas det var kyrkoherde Wallerius — påpekats, att det saknas någon egentlig utredning för det förslag, som utskottet här har framställt. Jag vet icke, om den nämnde talaren exempelvis tagit del av Jöns Pålssons motion eller vad utskottet på denna punkt har skrivit. Det finns där, förefaller det mig, material tillräckligt för att därpå grunda ett omdöme, men herregud, papperskvarnen har icke satts i gång. Det har icke producerats tillräckligt av utredningsluntor för att man skall kunna bedöma en sådan sak som denna. Det förefaller mig icke för förnuftigt folk vara någon mening i att på den grund, som kyrkoherde Wallerius angav, ställa sig avvisande mot förstatligandet av de kommunala mellanskolorna. De kommuner, som ha byggt upp dessa kommunala mellanskolor, ha gjort det med så stora uppoffringar och med så stora ansträngningar, att det enligt mitt förmenande är en kulturgärning av stora mått, en kulturgärning, som det vore staten ovärdigt att icke uppmuntra.

Nu invänder man — jag vill minnas, att det också var kyrkoherde Wallerius och, om jag icke missminner mig, var också professor Lindskog inne på samma tema — att genom förstatligandet av detta stora antal kommunala mellanskolor, genom skapandet av detta relativt stora antal fyrklassiga realskolor befordrar man något, som kallades för »sugningen uppåt». Därmed skulle skapas ett »lärt proletariat», och jag vill minnas, att professor Lindskog formulerade det på det sättet, att man pumpade ut landsbygden på begåvningar. Jag är mycket glad över det intresse, som professor Lindskog visar landsbygden. Det tyder ju på en rörande omtanke om densamma, men icke tror jag, att det kommer att gå landsbygden så särskilt illa, om staten visar sitt intresse för de kommunala mellanskolorna genom att hjälpa kommunerna och taga hand om dessa skolor och på det sättet bereda bygdens barn och bygdens folk möjligheter till en smula påbyggnad på folkskoleundervisningen. Jag tror icke alls, att man behöver befara någon landsbygdens katastrof härför. Om denna »sugning uppåt» — som man kallade det — skulle vara en allvarlig fara, föreställer jag mig, att detta förhållande kommer att tillfredsställande regleras av de ekonomiska krafterna. Det är icke riktigt, som man gör, att med de nuvarande enorma förhållandena söka mäta, hur det skall bli i framtiden. Vi ha för några år sedan haft en högkonjunktur av gigantiska mått, och vi ha efter denna fått en lågkonjunktur, som vi icke heller haft maken till förut. Det är mycket naturligt, att det under sådana förhållanden uppstår sådana svårigheter, som här ha påpekats. Det uppstår arbetslöshet och svårigheter såväl på den lärda banan som för kroppsarbetarna. Det är därför icke riktigt att taga dessa abnorma förhållanden såsom mätsticka när man vill försöka spå, hur förhållandena skola komma att gestalta sig i framtiden.

För övrigt, icke kommer det att ha någon betydelse för denna sugning uppåt, att man har skapat ett antal nya fyrklassiga realskolor. Om det icke blir möjligt att med den högre utbildningen skaffa sig en däremot svarande utkomst, är det uppenbart, att då kommer denna »sugning uppåt», som nu visat sig, att hämmas av sig själv.

Ang. om-
organisation
av det högre
skolväsendet
m. m.
(Forts.)

Å andra sidan vill jag påvisa, att det för landsbygdens vidkommande är en betydelsefull gärning, när man har skapat dessa möjligheter för folkets barn att få en påbyggnad på folkskoleundervisningen. Folkskolans barn sluta nu skolan i trettonårsåldern. I allmänhet torde det icke finnas någon som helst möjlighet för dessa att kunna skaffa sig något arbete eller någon sysselsättning, innan de komma upp i sextonårsåldern. Om de då under denna mellantid få möjlighet att förskaffa sig utbildning genom några klasser i realskolan, förmodar jag, att det icke är ett förhållande, som man behöver vara så synnerligen rädd för. Det förefaller mig i stället vara en synnerligen väl använd tid.

Herr Lindskog anförde, att mellanskolan var en olämplig skolform. Han sade, »att trots forcering har den gett ett otillfredsställande resultat». Jag undrar, om icke herr Lindskog gjort vad ordspråket säger, sålt skinnet, innan björnen är skjuten. Han har underlåtit att bevisa det påstående, som han gjorde. Jag har här en framställning från en expert i skolöverstyrelsen, som visar, hur det förhåller sig med den kommunala mellanskolans arbetsresultat jämfört med de allmänna läroverkens. Jag ber om ursäkt för att jag anför några siffror, men jag anser det vara nödvändigt med hänsyn till den kritik, som har riktats emot de kommunala mellanskolorna. Jag vill, innan jag anför desamma, förutskicka, att den kommunala mellanskolan har haft att kämpa med ganska stora svårigheter. För det första har anslutningsfrågan på en hel del platser icke varit tillfredsställande ordnad, för det andra har ingen för den kommunala mellanskolan avpassad lärobok ännu utgivits, och för det tredje saknas kursplan för denna skolform. I en hel del fall torde det också brista i fråga om kompetensen för lärarna, när man jämför denna med statens realskolors lärares kompetens.

Från dessa utgångspunkter skulle ju de kommunala mellanskolorna ha rätt att uppvisa ett sämre resultat, men enligt föreliggande siffror är det icke på det viset. Denna skola ger på det hela taget ett bättre resultat. Jag har här exempelvis flyttningsprocenten i klasserna 3—5 i de allmänna läroverken och i klasserna 1—3 vid de kommunala mellanskolorna under åren 1917—1922. Uppgifterna gälla alltså motsvarande klasser i de båda skolformerna. År 1917 flyttades vid vårterminens slut vid de allmänna läroverken 64.4 procent och vid motsvarande klasser i de kommunala mellanskolorna 65.4 procent. År 1918 voro motsvarande siffror 67.1 och 68.4 procent, år 1919 65.0 och 73.4 procent, år 1920 64.3 och 71.1 procent, år 1921 64.4 och 68.6 procent och år 1922 64.6 och 68.6 procent. Jag menar, att detta är ju klara fakta, som visa, att resultatet är bättre trots de svårare förhållandena i de kommunala mellanskolorna än vid de allmänna läroverken. Det finns här flera tabeller, som visa ungefär samma sak, men jag skall icke trötta med att föredraga dem. När en skolform, som ännu icke har vunnit tillräcklig stadga, redan på detta stadium visar så goda resultat, då är det långt ifrån rättvist att karakterisera den på det sätt, som man här gjort från utskottsreservanternas sida.

Herr Lindskog citerade, vill jag minnas, vidare i sitt anförande Rudenschöld, som säger, »att han varnar allvarligt den olärde att med klåparfingrar röra vid den högre skolan». Det var nu visserligen Rudenschölds yttrande, men ur tonen kunde jag utläsa, att professor Lindskog även lade in *sin* mening däri. Jag kan icke precis säga, att jag vill godkänna en dylik mening. Jag har haft nöjet att under dessa veckor sitta med i utskottet och har haft tillfälle att höra en väsentlig del av sakkunskapen på detta område, och jag får lov att erkänna, att jag som lekman icke har känt mig så värts övertygad av de skäl, som man därvid från utskottsreservanterna har andragit. Jag har, rättare sagt, icke känt mig imponerad av denna kritik från så kallat sakkunnigt håll, från läroverkslärarna. Tvärtom har jag fått en bestämd känsla av att man sett på problemet med kårens intresse. Man har icke enligt min mening kunnat fri-

göra sig från kårens intresse i saken. Jag skulle mot ovannämnda citat av herr Lindskog vilja säga, att jag mycket bestämt förbehåller mig som lekman rätt att träffa mitt avgörande i denna sak. Jag skulle tro, att man gör klokt uti, om man låter lekmannaförnuftet bli det avgörande på *denna* punkt liksom på så många andra. Det har på många andra områden visat sig, att lekmanförståndet trots allt, även om det icke ledigt kan röra sig med lärda termer, dock har haft en balans och ett sinne för proportioner, som har saknats hos dem, som på ett eller annat sätt ha kunnat anses vara part i saken.

I likhet med vad utskottets ordförande i dag på förmiddagen nämnde, vill jag till sist säga, att jag tror, att när allt det damm, som av hetsagitationen i pressen har rörts upp, har hunnit lägga sig, och människorna hinna gå igenom resultatet och sunt och förnuftigt tänka över detsamma och sätta sig in i problemet — jag säger »sätta sig in i problemet» därför, att många uttalanden, som gjorts, icke ha byggt på verklig kunskap i frågan — när som sagt detta hunnit ske och man lugnt kan tänka över saken, då har jag en bestämd känsla av att man skall erkänna förtjänsterna hos förslaget. Naturligtvis saknar detta som alla andra förslag icke sina brister, men det är ändå ett steg i rätt riktning, ett steg för att rasera de hinder — åtminstone skolorganisatoriska hinder — som nu hindra fattig mans barn att söka tillgodogöra sig den utbildning, som staten ger. Å andra sidan innebär förslaget också ett försök att skapa en smula rättfärdighet mellan stad och landsbygd.

Herr andre vice talman! Jag ber att få yrka bifall till den punkt i utskotts-förslaget, som nu är föredragen.

Med anledning av att tiden var långt framskriden samt flera talare anmält sig för yttrandes avgivande, beslöt kammaren, på hemställan av herr andre vice talmannen, att uppskjuta den vidare handläggningen av förevarande ut-låtande till morgondagens plenum kl. 11 f. m.

§ 2.

Anmäldes och godkändes första lagutskottets förslag till riksdagens skriveelse, nr 202, till Konungen i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag med vissa bestämmelser om bötesstraffet (böteslag).

§ 3.

Till bordläggning anmäldes:

statsutskottets utlåtanden och memorial:

nr 114, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående lån till främjande av bostadsproduktionen jämte i ämnet väckta motioner;

nr 115, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående grunder för åtnjutande av beviljat statsbidrag till uppförande av en för Norrbottens län avsedd tuberkulossjukvårdsanstalt (centralsanatorium);

nr 116, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående statsbidrag till uppförande och drift av en för Jämtlands län avsedd tuberkulossjukvårdsanstalt (centralsanatorium) jämte i ämnet väckta motioner;

nr 117, i anledning av väckt motion om anslag till Föreningen för folkbad;

nr 118, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående bestridande av kostnader för ersättning åt ombud, som avses i 27 § 4 mom. av förordningen angående försäljning av pilsnerdricka;

nr 119, i anledning av Kungl. Maj:ts i statsverkspropositionen under åttonde huvudtiteln, punkten 30, gjorda framställning angående dyrtidstillägg åt nordiska museets personal;

nr 120, i anledning av Kungl. Maj:ts i statsverkspropositionen under åttonde huvudtiteln, punkten 39, gjorda framställning angående dyrtidstillägg åt svenska sjömanspräster i vissa utländska hamnstäder;

nr 121, i anledning av Kungl. Maj:ts i statsverkspropositionen under åttonde huvudtiteln, punkten 218, gjorda framställning angående dyrtidstillägg åt befattningshavare vid vissa statsunderstödda anstalter för yrkesundervisning;

nr 122, i anledning av Kungl. Maj:ts i statsverkspropositionen under åttonde huvudtiteln, punkten 265, gjorda framställning angående dyrtidstillägg åt lärare vid vissa statsunderstödda undervisnings- m. fl. anstalter;

nr 123, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till grunder för dyrtidstillägg under ekklesiastikåret 1927—1928 åt dels kyrkoherdar och komministrar i nyreglerade pastorat samt åt kontraktsprostar och vissa extra ordinarie präster, dels ock innehavare av påsterliga emeritilöner;

nr 124, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till grunder för tillfällig löneförbättring under ekklesiastikåret 1927—1928 åt kyrkoherdar och komministrar i nyreglerade pastorat samt åt kontraktsprostar och vissa extra ordinarie präster;

nr 125, angående tillfällig löneförbättring åt nordiska museets personal;

nr 126, i anledning av väckt motion om tillfällig löneförbättring åt rektorer och lärarpersonal vid bergsskolorna i Filipstad och Falun samt tillfälliga löne-tillägg till vaktmästarna vid samma skolor; och

nr 127, i anledning av väckta motioner om tillfällig löneförbättring åt lärare vid folk- och småskolor samt högre folkskolor m. m.;

första lagutskottets memorial, nr 43, i anledning av första kammarens återremiss av första lagutskottets memorial nr 38 med föranledande av kamrarnas skiljaktiga beslut beträffande första lagutskottets utlåtande nr 31 i anledning av dels Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag angående slakt av husdjur dels ock i ämnet väckta motioner; samt

andra kammarens första tillfälliga utskotts utlåtande, nr 9, i anledning av väckt motion angående lättnad i villkoren för eldbegängelse.

§ 4.

Justerades protokollsutdrag.

§ 5.

Ledighet från riksdagsgörömlen beviljades:

herr <i>Lilliecreutz</i>	under 6 dagar fr. o. m. den 20 maj och
» <i>Henrikson</i>	» 4 » » » 20 » .

Kammarens ledamöter åtskildes härefter kl. 11.20 e. m.

In fidem
Per Cronvall.